

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

**Bakalářská práce**

**2024**

**Kristýna Pěstová**

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

**Vliv sociálních sítí na potřebu a množství fyzické  
sociální interakce u dospívajících ve věku od 14 do 16 let**

Bakalářská práce

Autorka práce: Kristýna Pěstová

Studijní program: Sociologie se specializací Sociální antropologie

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Průchová Hrůzová, Ph.D

Rok obhajoby: 2024

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.1.2024

Kristýna Pěstová

## **Bibliografický záznam**

PĚSTOVÁ, K. *Vliv sociálních sítí na potřebu a množství fyzické sociální interakce u dospívajících ve věku od 14 do 16 let*, 2024. 85 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Andrea Průchová Hrůzová, PhD.

**Rozsah práce:** 109 816 znaků vč. mezer

## **Abstrakt**

Tato bakalářská práce se zaměřuje na to, jakým způsobem adolescenti ve věku od čtrnácti do šestnácti let interpretují přítomnost a vliv sociálních sítí ve svých vztazích s vrstevníky a rodiči. Teoretická část práce je rozdělena na čtyři tematické celky věnující se přehledu dosavadních poznatků daného tématu v odborné literatuře. Empirická část je tvořena popisem průběhu a výsledků výzkumu. Výzkum byl proveden formou kvalitativního dotazování, metodou polostrukturovaných rozhovorů s deseti respondenty. Jednotlivé rozhovory byly nahrávány, doslovně přepisovány a analyzovány v programu zpracování kvalitativních dat, REQUALu. Z analýzy rozhovorů vyplynulo šest tematických okruhů souvisejících s cílem práce: trávení volného času, postoj k sociálním sítím, důvod a způsob užívání sociálních sítí, vztahy s přáteli a vrstevníky, vztah s rodiči a pravidla školy ohledně užívání telefonů. Ukázalo se, že využívání telefonů a aktivita na sociálních sítích jsou důležitou součástí života respondentů a tvoří významnou část jejich sociální komunikace. Respondenti reflektovali pozitivní i negativní dopady využívání sociálních sítí, nicméně při tendenci podceňovat jejich negativní vliv na ně samotné. Práce také reflektuje a prohlubuje dosavadní poznatky z české a zahraniční odborné literatury ke zkoumanému tématu.

## **Abstract**

This bachelor thesis focuses on how adolescents between the ages of fourteen and sixteen interpret the presence and influence of social networks in their relationships with peers and parents. The theoretical section of the thesis is divided into four thematic units devoted to an overview of the current knowledge of the given topic in the literature. The empirical section consists of a description of the progress and results of the research. The research was conducted in the form of qualitative questioning, using the method of semi structured interviews with ten respondents. The individual interviews were recorded, word for word transcribed and analysed in the qualitative data processing program, REQUAL. Six thematic areas related to the aim of the thesis emerged from the analysis of the interviews: spending leisure time, attitude towards social networks, the motive and the manner of using social networks, relationships with friends and peers, relationship with parents and finally, school rules regarding the use of mobile phones. It turned out that using phones as well as being active on social networks are an important part of the respondents' lives and constitute a significant part of their social communication. Respondents reflected on the positive and

negative effects of using social networks, however, with a tendency to underestimate their negative influence on themselves. The thesis also reflects and deepens the findings from Czech and foreign literature on the explored topic.

## **Klíčová slova**

**Sociální sítě, adolescenti, komunikace s vrstevníky, vztah s rodiči, užívání telefonu**

## **Keywords**

**Social media, adolescents, communication with peers, relationship with parents, the use of phones**

## **Title/název práce**

**The influence of social media on the need and quantity of physical social interactions among adolescents aged 14 to 16 years**

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí, Mgr. Andree Průchové Hružové, za její cenné připomínky, podporu a čas věnovaný konzultacím. Dále bych také chtěla poděkovat všem respondentům za jejich ochotu se účastnit mého výzkumu.

## Obsah

Úvod .....	1
1 Teoretická část.....	3
1.1 Období dospívání.....	3
1.2 Koncept ‚digital natives‘ a ‚digital immigrants‘ .....	7
1.3 Teorie socializace .....	8
1.3.1 Digitální socializace .....	9
1.3.2 Teorie sebesocializace .....	11
1.4 Sociální sítě .....	12
1.4.1 Vliv sociálních sítí na vztahy dospívajících s vrstevníky .....	14
1.4.2 Vliv sociálních sítí na vztahy dospívajících s rodiči .....	16
1.4.3 Dramaturgická analýza a společnost spektaklu .....	18
2 Metodologie výzkumu.....	21
2.1 Definice výzkumného cíle a výzkumné otázky .....	21
2.2 Realizace výzkumu – popis procesu získávání dat, metoda sběru dat, zpracování dat .....	22
2.3 Výzkumný vzorek .....	23
2.4 Etika a reflexivita.....	23
3 Metoda analýzy rozhovorů a výsledky .....	25
3.1 kód ‚trávení volného času‘ .....	25
3.2 kategorie ‚postoj k sociálním sítím‘ .....	26
3.2.1 kód ‚vliv sociálních sítí‘ .....	26
3.2.2 kód ‚pozitiva sociálních sítí‘ .....	27
3.2.3 kód ‚negativa sociálních sítí‘ .....	28
3.2.4 kód ‚změna vnímání sociálních sítí‘ .....	31



3.3 kategorie „důvod/způsob užívání sociálních sítí“ .....	31
3.3.1 kód „motivace k instalaci sociálních sítí“ .....	31
3.3.2 kód „současná motivace“ .....	32
3.3.3 kód „čas na sociálních sítích“ .....	33
3.4 kategorie „vztahy s přáteli a vrstevníky“ .....	33
3.4.1 kód „frekvence fyzického kontaktu s přáteli“ .....	34
3.4.2 kód „oblíbené aktivity s přáteli“ .....	34
3.4.3 kód „komunikační kanály s přáteli“ .....	35
3.4.4 kód „komunikační preference pro sdělování romantického zájmu“ .....	37
3.4.5 kód „chování ostatních na sociálních sítích“ .....	38
3.5 kategorie „vztahy s rodiči“ .....	39
3.5.1 kód „vztah s rodiči“ .....	39
3.5.2 kód „sociální sítě rodičů a komunikace skrz ně“ .....	39
3.5.3 kód „přístup rodičů k sociálním sítím“ .....	40
3.6 kategorie „pravidla školy ohledně užívání telefonů“ .....	41
3.6.1 kód „pravidla a přístup školy k používání telefonů“ .....	41
Diskuze a závěr.....	43
1. trávení volného času .....	43
2. postoj k sociálním sítím.....	44
3. důvod/způsob užívání sociálních sítí.....	45
4. vztahy s přáteli a vrstevníky .....	47
5. vztah s rodiči.....	49
6. pravidla školy ohledně užívání telefonů.....	50
Summary.....	51
Použitá literatura.....	53
Příloha 1. Dotazník.....	68
Příloha 2. Vzor informovaného souhlasu .....	71

Příloha 3. Kódovací kniha .....	73
---------------------------------	----

# Seznam použitých zkratk

SS = sociální síť

f2f = face to face (tzn. tváří v tvář)

ČSÚ = Český statistický úřad

# Úvod

Přestože ke vzniku sociálních sítí došlo teprve před necelými třiceti lety, mezinárodní statistiky ukazují, že se pro mládež ve věku od 15 do 24 let komunikace skrz ně stala hlavním prostředkem sociálních interakcí. (Smith et al., 2021). Toto zjištění reflektuje i situace v České republice, kde podle údajů z Českého statistického úřadu v roce 2020 pravidelně používalo alespoň jednu sociální síť cca 95 % jedinců ve věku od 16 do 24 let. Společně s přihlédnutím k rostoucím případům adolescentů závislých na sociálních sítích (Zivnuska et al., 2019) je možné konstatovat, že se sociální sítě v poslední době staly nepostradatelnou součástí života dospívajících. Důležitost problematiky sociálních sítí ve vztahu k dětem a dospívajícím dokazuje i rychle narůstající řada publikací a výzkumů, které byly na toto téma provedeny, a které diskutují jak možné pozitivní tak negativní dopady užívání sociálních sítí.

Cílem mé bakalářské práce je poskytnutí hlubšího vhledu do toho, jakým způsobem adolescenti ve věku od čtrnácti do šestnácti let interpretují čas, který tráví na sociálních sítích a jak hodnotí dopady, které sociální sítě mají na ně a na jejich vztahy s vrstevníky a rodiči. Zaměřuji se především na vliv, jaký má přítomnost sociálních sítí na potřebu fyzického kontaktu a na prožívané sociální interakce v rámci vrstevnických skupin adolescentů. Práce se také věnuje tomu, jak adolescenti reflektují pravidla o užívání telefonů, které na ně vztahuje jejich škola.

Zmíněnou věkovou skupinu jsem si vybrala zejména kvůli její sociologické relevanci. Během adolescence jedinec totiž podstupuje mnoho zásadních fyzických a psychických změn, jež velice úzce souvisí s jeho profilací a pozdější rolí ve společnosti. Pro toto období je v tomto ohledu charakteristická zejména snaha o to najít svou identitu neustálým zkoušením a experimentováním s různými společenskými rolmi. (Erikson, 1965) Jedinci v tomto období začínají také klást větší důraz na názory svých přátel. Slovo rodičů začíná ztrácet svou autoritu a v rámci vrstevnických skupin se velice silně začíná projevovat touha být přijímán a touha zapadnout. (Giordano, 2003) Jedinci se během dospívání také začínají učit utvářet a formulovat své vlastní názory na jevy a dění ve společnosti (Brown & Prinstein, 2011). Zároveň jsou ale stále velice snadno ovlivnitelní a citliví k různým formám manipulace (Sisk & Gee, 2022).

Důvodem, proč jsem se zaměřila na dopad sociálních sítí na potřebu fyzického

kontaktu, je skutečnost, že v průběhu posledních několika let pozoruji, jak se postupně digitální technologie a sociální sítě začínají promítat do takových oblastí života, ve kterých ještě před několika lety jejich přítomnost nebyla rozšířena. To má za důsledek to, že si mnoho lidí bez digitálních technologií nedokáže představit ani tak běžné aktivity jako je zajištění stravování, udržování kontaktu s přáteli, organizace pracovního a společenského života, nebo navazování nových vztahů. Tyto jevy mají nepochybně dopad na podobu sociálních vztahů a celkovou podobu společnosti.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část je tvořena 4 tematickými oddíly týkajícími se stěžejní problematiky spojené s tématem bakalářské práce. Empirická část je tvořena metodologií a samotnými výsledky výzkumu.

# 1 Teoretická část

V teoretické části práce jsou představeny jak důležité dosavadní poznatky z výzkumů a literatury týkající se vybrané problematiky, tak základní koncepty, o které se opírá praktická část.

Prvním takovým konceptem je období adolescence. V práci je představen historický vývoj a začlenění tohoto termínu v oboru antropologie, psychologie a sociologie. Na to je navázáno stručným přehledem současných biologických, sociologických a psychologických poznatků o adolescenci.

Druhým konceptem je teorie socializace. Práce tuto klasickou sociologickou teorii stručně představuje a věnuje speciální pozornost jejím dvěma novým rozpracováním – digitální socializaci a teorii sebe-socializace.

Třetí klíčový koncept, který je v práci představen je koncept „digital immigrants“ (digitálních imigrantů) a „digital natives“ (digitálních domorodců), jež byl poprvé představený v roce 2001 americkým spisovatelem a pedagogem Marcem Prenskym. Práce stručně vyjasňuje význam těchto pojmů a informuje o jejich využívání v současných mediálních studiích.

Čtvrtým konceptem, který práce představuje, je teorie dramaturgické analýzy, kterou poprvé popsal na základě svých myšlenek kanadský sociolog Ervin Goffman. Práce poskytuje souhrn základních bodů teorie, které jsou následně aplikovány při vysvětlování a popisu chování jedinců na sociálních sítích.

Posledním konceptem, kterému se práce věnuje, je teorie z díla francouzského filosofa Guye Deborda *Společnost spektáklů*. V práci jsou stručně nastíněny základní myšlenky díla a jejich aplikace na dnešní společnost ve vztahu k sociálním sítím.

## 1.1 Období dospívání

Období dospívání neboli adolescence je jako takové velice často předmětem zájmu vědeckých prací napříč obory. Období adolescence se od dospělosti a dětství začalo oddělovat na přelomu 19. a 20. století, z velké části zásluhou amerického psychologa

Granvillou Stanleyho Halla, který svou knihou *Adolescence* (Adolescence), vydanou v roce 1904, odstartoval o toto vývojové období mimořádný vědecký zájem. Hall, vášnivý průkopník tzv. child study<sup>1</sup>, ve svém díle popsal adolescenci jako životní období od 14 do 24 let, které se vyznačuje především prožíváním tzv. “storm and stress”, období těžké krize. “Storm and stress” vychází z vnitřních konfliktů dospívajícího jedince a je charakterizováno zejména vratkou emoční stabilitou, dramatickým a iracionálním jednáním a nedostatkem empatie a životního nadšení. (Demos J. & Demos V., 1969, pp. 635-636) To vše je podle Halla (1904, p.73) současně v kontrastu s mimořádnými možnostmi růstu a pokroku, jež jsou mimo storm and stress dalším z nezanedbatelných znaků adolescence.

Vědecký zájem o dospívání byl později ještě podnícen knihou antropoložky Margaret Mead, *Dospívání na souostroví Samoa* (Coming of Age in Samoa, 1928). Mead ve svém díle klade důraz na to, že se průběh dospívání může s ohledem na kulturu, ve které jsou adolescenti vychováni, velice lišit. (Demos J. & Demos V., 1969, p. 637) Jinými slovy, zatímco se dospívání může v západní části světa jevit jako stresové období, v jiných kulturách nemusí být takto vůbec vnímáno. (Kett, 2012)

Adolescence a její popis je ovšem stále nejčastěji spojován s německým psychologem židovského původu Erikem Eriksonem. Erikson navázal na práci G. Stanleyho Halla ve svém rozsáhlém díle *Dětství a společnost*, kde věnoval velkou část své pozornosti právě období dospívání a změnám, které se během tohoto období dějí. V rámci zmíněného díla také poprvé periodizoval lidský vývoj do osmi základních období, z nichž je každé období definováno vnitřním konfliktem, jež je pro něj specifický. Pokud se jedinci podaří konflikt úspěšně vyřešit, osvojí si příslušnou vlastnost. Nevyřešený konflikt může jedinci bránit v plnohodnotném začlenění se do společnosti (Maree, 2022)

Pro samotné období adolescence je podle Eriksona (1965) specifická “identity crisis” (krize identity), kdy naproti sobě stojí v konfliktu hledání vlastní identity a zmatení rolí. Adolescent se neustálým zkoušením nových rolí (tj. identit) snaží najít své místo ve společnosti, a zároveň přijít na to, jak propojit své dříve pěstované role a dovednosti se svým budoucím pracovním obsazením.

---

<sup>1</sup> ,child study‘, tzn. systematické studium dětí, jejich chování a vývoje (Oxford Dictionary)

V tomto období je proto velice důležité dospívajícímu umožnit tzv. psychosociální moratorium. Tímto termínem Erikson (1965, 1968) označuje stav, během kterého je adolescentovi poskytnuta šance experimentovat a neomezeně a nezávazně si zkusit různé společenské role bez hrozícího trestu v případě, že by se k roli rozhodnul nezavázat. Pro psychosociální moratorium jsou obzvláště charakteristické experimenty s vlastní sexualitou (typické je např. uvažování a pochybování o vlastní sexuální orientaci). Důležitost umožnění psychosociálního moratoria podle Eriksona (tamtéž) tkví především v tom, že pokud se z nějakého důvodu jedinci nedá na zmíněné „hledání se“ dostatek času či prostoru (např. tím, že je na něj vyvíjen tlak, aby se zavázal k určitému typu role či chování), hrozí, že u něj dojde ke zmatení rolí. Zmatení rolí se v jedinci manifestuje zejména v tom, že i jako dospělý jedinec stále pochybuje o své roli ve společnosti a cítí se v ní do určité míry ztracený. Takový pocit se může na povrch projevit např. častým střídáním zaměstnání nebo neschopností udržení funkčních romantických vztahů. (tamtéž)

Dalším zásadním aspektem v životě adolescenta je podle Eriksona (1965) adolescentova vrstevnická skupina. Dospívajícímu oproti dřívějšímu čím dál tím více záleží na názoru jeho vrstevníků, a často uzpůsobuje svoje chování tak, aby se v jejich očích stal někým, koho nebudou mít problém mezi sebe přijmout.

Pozorované hledání sama sebe a fixaci na způsob, jakým jsou adolescenti vnímáni svými vrstevníky potvrzuje i americká socioložka Peggy C. Giordanno, která tvrdí, že přestože si rodina u dospívajících nadále udržuje svoje výhradní postavení, míra důležitosti a pozornosti, jež dospívající vztahují k názorům svých vrstevníků, dramaticky roste. Giordanno (2003) dále dodává, že se často nemusí jednat pouze o názory a pohled blízkých přátel dospívajících jedinců, nýbrž i těch, k nimž tak blízko nemají. Tito vrstevníci, tzv. “tougher audience” (tvrdší publikum), pak mohou jednodušeji přispět k tomu, jak společensky hodnotný se daný dospívající cítí a v některých případech v něm tak vyvolat pocity trapnosti či nejistoty. S kladením důrazu na názory vrstevníků také úzce souvisí vliv vrstevnické skupiny adolescentů na jejich rizikové chování. Bylo prokázáno, že pokud prostředí vrstevnické skupiny, ve které se adolescent nachází, vykazuje vyšší míru sociálního smýšlení a nižší inklinaci k rizikovému chování, tak se i adolescent má tendenci chovat více sociálně a méně riskovat. (Andrews et al., 2021)



V posledních několika letech bylo také možné si v rámci společenských věd všimnout silné preference tématu identity a její tvorby. Na osobní identitu se začalo pohlížet z různých perspektiv a začala se v rámci odborných publikací členit např. na identitu genderovou, identitu náboženskou, etnickou nebo identitu zprostředkovanou duševní nemocí. V kontextu formující se osobní identity dospívajícího jedince se často uvádí její silné propojení s identitou sociální. Sociální identita jedince zasahuje do jeho osobní identity tím, že ovlivňuje určité aspekty jeho vnímání sebe sama. Některé z aspektů vnímání sebe sama totiž úzce souvisí se sociálními skupinami, k nimž jedinec náleží. Dospívajícímu jedinci pak tedy především jde o to najít rovnováhu mezi třemi druhy identit: identitou sociální, identitou osobní a identitou, kterou má jedinec v rámci své ‚outgroup‘<sup>2</sup>. Na jedné straně stojí identita sociální, která klade důraz na prvky podobnosti a sounáležitosti, které jedince váží k určité sociální skupině. Oproti tomu, na straně druhé, stojí identita osobní a identita v ‚outgroup‘, které se soustředí především na to, co dělá jedince odlišným od ostatních. Udržování rovnováhy identit, spolu s určením charakteru své identity, se proto pro dospívajícího může rychle stát velice stresující záležitostí. (Branje, 2021)

To vše přispívá k tomu, že je adolescence vědeckou i širokou veřejností čím dál tím více vnímána jako jedno z vůbec nejcitlivějších životních období ve vývoji jedince. A to nejen ze sociologického či psychologického hlediska, nýbrž i z hlediska biologického. Dospívající jedinec prochází nesčetnými kognitivními, neurologickými a hormonálními změnami. Mozek je na vrcholu své plasticity, jedinci se velice snadno věci naučí a zapamatují, což samo o sobě poskytuje jedinečnou příležitost k internalizaci hodnot, postojů, norem a způsobu chování v dané společnosti. Nicméně tyto zdánlivé kognitivní výhody jsou vyváženy faktem, že ke všem těmto procesům a změnám dochází v období, kdy se stále vyvíjejí regulační systémy a tělo adolescenta je tak často ponecháno na pospas bouřícím se hormonům. To se v praxi projevuje zejména neuměřenými emočními reakcemi a rizikovým chováním. (Boyden et al., 2019; Yeager, 2017)

Americký psycholog Bradford Brown (2011) doplňuje biologické vysvětlení rizikového chování a nevybalancovaných emočních reakcí v dospívání také vysvětlením

---

<sup>2</sup> ‚out-group‘, tzn. skupina, s kterou se jedinec neztotožňuje; kdokoli, kdo nepatří do jedincovi vlastní sociální skupiny (Oxford Dictionary)

psychosociálním. Vše dává do souvislosti se čtyřmi základními vývojovými úlohami, které s sebou dospívání přináší a jimiž jsou:

1. odlišit se – tzn. vytvořit si identitu
2. zapadnout – tzn. vybudovat stabilní, komfortní, blízké vztahy a získat přijetí od vrstevníků
3. obstát – tzn. prokázat svou společenskou kompetenci
4. zakotvit se – tzn. stanovit si své cíle a stát si za svým názorem

Podle Browna (tamtéž) pak existují dvě možnosti, jak dochází k rizikovému chování. První možnost souvisí se skutečností, že rizikové chování může v určitých případech podpořit úspěšné plnění některých úloh (např. pokud na večírku adolescent neodmítne alkohol, vrstevníci ho snáze přijmou). Druhá možnost vyvstává, pokud dospívající nabydou dojmu, že se jim nedaří plnit některou z vývojových úloh (např. si začnou připadat společensky nekompetentní), pak se můžou k rizikovému chování uchýlit, aby si pomohli se s tímto neúspěchem vyrovnat. (Brown & Prinstein, 2011)

## **1.2 Koncept ‚digital natives‘ a ‚digital immigrants‘**

Pro lepší pochopení a orientaci v problematice sociálních sítí a v problematice socializace dětí a dospívajících v digitálním prostředí je vhodné nejprve představit s nimi související dva koncepty - koncept „digital natives“ (digitálních domorodců) a koncept „digital immigrants“ (digitálních přistěhovalců). Oba koncepty byly poprvé představeny v roce 2001 americkým spisovatelem Marcem Prenskym, který svým článkem *Digital Natives, Digital Immigrants* reagoval na obtíže, se kterými se potýkali starší ‚digital immigrant‘ učitelé při výuce svého mladšího ‚digital native‘ žactva. Prenskyho koncepty se ujaly jak v mediálních studiích, tak v sociologii, kde se hojně užívají i dnes. (Dyikuk, 2019)

Prensky uvádí, že „pojem ‚digital natives‘ označuje takové jedince, již jsou rodilými mluvčími digitálního jazyka počítačů, videoher a internetu“ (Prensky 2001, str. 1), tzn. jedince, kteří se narodili do světa, v němž digitální technologie a sociální sítě již tvořily pevnou součást života a běhu společnosti. Na druhou stranu pojem ‚digital immigrants‘ označuje takové jedince, během jejichž života se svět do své nynější digitální podoby teprve

začal transformovat (Kincl & Štrach, 2021). Tato transformace pak vedla k tomu, že „*se digital immigrants, stejně jako všichni migranti, museli na nové prostředí adaptovat. Během toho se jim ale jako pozůstatek z pre-digitální doby vždy do určité míry udržel přízvuk. Ten se projevuje např. jejich preferencí pro hledání informací v knihách před hledáním informací na internetu...*“ (Prensky, 2001, str. 2) Zmíněná rozdílnost mezi jejich praktiky a „jazyky“, jakými mluví „digital natives“ a „digital immigrants“ se pak podle Prenskyho (2001) odráží na jejich zhoršené schopnosti spolupráce ve školním prostředí.

Přestože by nahlížení na jednu konkrétní generaci jako na odlišnou společenskou skupinu mohlo na první pohled působit až příliš zjednodušujícím dojmem, nesčetné studie ukazují, že i pouhé narození v digitální době má vliv na to, jak jedinci myslí, jednají a komunikují v reálném i virtuálním světě. A to i přes to, že je jejich úroveň dovedností či míra zkušeností s digitálními platformami podobná starším generacím. (Kincl & Štrach, 2021) Zobrazení mladých lidí jako „digital natives“ s sebou také nese tendenci k tomu, aby jim byly připisovány určité povahové vlastnosti jako např. větší otevřenost rozdílným názorům, větší tolerance k nejistotě a větší schopnost přizpůsobení se změnám. Zmíněné vlastnosti pak poskytují částečné vysvětlení toho, proč má většina mladých lidí na inovace technologií a nové formy používání internetu pozitivnější reakce, než jejich starší spoluobčané. (Smith et al., 2015)

Průběh dětství a dospívání v digitální době se všemi jeho specifiky a skrytými nebezpečími popisuje ve formě manuálu pro rodiče socioložka a spoluzakladatelka platformy DigitalniZdraviDeti.cz Michaela Slussareff. Slussareff (2022) ve své knize Hry, sítě, porno přináší jak souhrn současných vědeckých poznatků o vlivu digitálních technologií na děti a dospívající, tak i vysvětlení toho, jak tyto poznatky aplikovat v praxi do výchovy.

### **1.3 Teorie socializace**

Socializace, neboli zespolečenštění člověka, je sociologický termín označující proces vývoje jedince, při kterém se jedinec snaží najít a osvojit si své místo ve společnosti. Socializační proces je uskutečňován jednak skrz internalizaci, tj. přejímání hodnot a norem dané společnosti, a jednak skrz učení se výkonu určitých sociálních rolí, které jsou v rámci dané společnosti nastavené (např. role zaměstnance, role přítele nebo role občana). Výsledkem procesu socializace je vznik „sociálního já“, tj. sociální identity jedince. (Marshall, 1998;

Grusec 2002; Šalamounová et al., 2015)

Ve většině minulého století byla socializace jedince omezována na období dětství a dospívání. V této představě figurovaly jako hlavní socializační faktory hlavně rodina a škola. Dnes se již o socializaci uvažuje spíše jako o procesu, který probíhá po celý život. Faktem nicméně zůstává, že dětství a adolescence mají na správný průběh socializace v porovnání s obdobím dospělosti či stáří zdaleka nejzásadnější vliv. (Jandourek, 2007; Marshall 1998; Arnett 1995)

Socializace se v sociologické literatuře zpravidla rozděluje na dva kategorie (Darmon, 2023; Khullar, 1990; Oetting, 1999):

- a) socializaci primární
- b) socializaci sekundární

Primární socializace probíhá prakticky od narození a trvá přibližně do předškolního věku a je naprosto esenciální pro harmonický duševní a tělesný vývoj dítěte. Dochází k ní v rámci primární skupiny dítěte, která bývá nejčastěji složená z matky, otce, popř. sourozenců. Během primární socializace se jedinec skrz osvojování jazyka a pozorování a nápodobu svých nejbližších učí základním normám, hodnotám, vzorcům a pravidlům chování v dané společnosti. To, co se jedinec naučí ve fázi primární socializace, je v dospělosti prakticky nepřeuctelné. (Crisogen, 2015)

Proces sekundární socializace jedince začíná v předškolním věku, nejčastěji nástupem do mateřské školy (cca 3 roky) a pokračuje po celý zbytek života. Oproti socializaci primární, kdy mezi socializační faktory patřila pouze jedincova nejbližší rodina, se během socializace sekundární začínají mezi socializační faktory řadit také jiné významné skupiny, do kterých jedinec začíná docházet jako např. výchovná a vzdělávací zařízení (tj. školka, škola), volnočasové skupiny/organizace, práce a pracovní kolektiv, vrstevnické skupiny nebo, zejména v průběhu posledních několika let, sociální sítě a média. (Berger and Luckmann, 1966; Crisogen, 2015)

### **1.3.1 Digitální socializace**

S nástupem digitálních technologií a sociálních sítí se v sociologii začala od socializačního

procesu oddělovat socializace digitální, probíhající skrz digitální média.

Jedním z největších kritiků přítomnosti sociálních sítí v procesu socializace mládeže je německý pedagog a sociolog Boris Žižek. Žižek tvrdí, že digitální prostory, které v dnešní době tvoří časté prostředí socializace adolescentů, adolescenty zpravidla navádějí k tomu, aby hledali řešení svých problémů pouze v jejich rámci. To má za následek, že se adolescenti méně spoléhají na svoje existující vztahy a prostředí, ve kterých se pohybují. Menší důvěra ve zmíněné pak podle Žižeka vede k tomu, že vývojové potřeby adolescentů zůstávají neuspokojené. Žižek je také zastáncem názoru, že povrchní a krátce trvající přátelství, které jsou pro sociální sítě charakteristické, mají přes svá četná pozitiva neblahý vliv na utváření hlubších vztahů, které jsou esenciální pro plnohodnotnou a smysluplnou socializaci adolescentů. (Stornaiuolo, 2017)

Žižekova tvrzení potvrzuje i Kravchenko (2020), podle které se na změně průběhu socializace dnešních adolescentů největší měrou podílí právě digitalizace společnosti. Zatímco dříve bylo pro adolescenty zvykem se s problémy a nejasnostmi obracet na rodiče, či jiné osoby s autoritou (např. na učitele, vychovatele nebo prarodiče), dnes je pro dospívající běžné si případný dotaz či řešení problému "vygooglit"<sup>3</sup>. Místo internalizace norem, které jsou udávány rodiči a v rámci školního prostředí, tak adolescenti internalizují normy, které nepřímo udává digitální prostředí, ve kterém se pohybují. To se může stát nebezpečným zvláště v situacích, kdy se děti a dospívající učí rozlišovat mezi dobrem a zlem.

Digitalizace společnosti a s ní spojená její fragmentace (tj. roztržitost) podle Kravchenko (2020) také vzájemně přispívají ke společenskému stavu, který popisuje jako „normal anomie“ (běžná anomie). Běžná anomie je charakteristická především tím, že v ní tradiční instituce (jako jsou např. rodina či škola) pomalu ztrácejí svůj vliv zprostředkovatelů zájmů dětí a dospívajících. A to se na dětech a dospívajících později projevuje např. jako tendence k více individualistickému vedení života, které u nich později může mimo jiné přispívat k rozvoji pocitu osamělosti. Na úzký vztah mezi intenzivním užíváním sociálních sítí a pocitu osamění, ztrátou empatie a sklony k depresím a úzkostem během posledních několika let poukazují jak data z mnohých vědeckých studií ze zahraničí (Kelly et al., 2018;

---

<sup>3</sup> tzn. vyhledat na internetovém prohlížeči Google

O'Reilly et al., 2018; Kelles et al., 2020; Pragnya et al., 2022), tak data z výzkumů provedených v České republice (Smahel et al., 2015.; Šablatúrová et al., 2022).

### **1.3.2 Teorie sebesocializace**

Se zajímavým pohledem na transformaci procesu socializace vlivem internetu a sociálních sítí přichází výzkum amerických socioložek Laurel Anderson a Deborah Brown McCabe. Podle Anderson a Brown McCabe (2012) internet socializačnímu procesu na jednu stranu přidává nové dimenze, ale zároveň s tím proces ochuzuje o elementy, které byly v minulosti jeho součástí. Jedná se zejména o normy, kulturní postoje nebo praktiky, které dříve definovaly určitou společenskou skupinu a oddělovaly ji tak od ostatních skupin. Toto „ochuzení“ o v minulosti běžné socializační faktory vede k transformaci socializace jako takové do podoby, kterou označují termínem „sebesocializace“. Sebesocializace se oproti klasické socializaci vyznačuje tím, že adolescenti, jež jí podstupují, svou aktivitou na sociálních sítích a internetu nevědomky sami přímo ovlivňují charakter svého socializačního procesu – nad průběhem své vlastní socializace se jim tak dostává mnohem větší nezávislosti a kontroly, což může vést k vyššímu výskytu rizikového chování.

Jeden z faktorů, který přispěl k transformaci socializačního procesu do zmíněné podoby je podle autorek fakt, že se mnoho dětí a adolescentů s příchodem technologií stalo socializačními aktéry dospělých – tzn. mnoho dětí bylo kvůli svým dovednostem s internetem a sociálními sítěmi postaveno do role „mentora“ svých rodičů, což vedlo jak k proměně charakteru vztahů mezi dětmi a rodiči, tak i k zeslabení vlivu, který rodiče na své děti mají. (tamtéž) Zmíněným změnám v dynamice mezi rodiči a jejich potomky napomáhá mimo jiné i skutečnost, že v průběhu několika posledních desítek let teenageři tráví ve výlučné společnosti svých vrstevníků mnohem více času, než tomu bylo dříve. (Albert et al., 2013).

Digitální prostředí v procesu sebesocializace tedy funguje dvěma způsoby. Jednak slouží jako místo, kde probíhá socializace a vývoj identity jedince, a zároveň představuje prvek, který oba tyto procesy ovlivňuje. Výše zmíněné se navíc děje oproštěno od dozoru rodičů, prarodičů, učitelů a jiných dospělých, kteří tradičně představují elementy sekundární socializace. To má své klady i zápory. Na jedné straně stojí skutečnost, že se pro mnohé

adolescenty digitální prostředí stalo útočištěm, kde se nebojí otevřeně mluvit o svých prožitcích či vyjádřit své názory. Na straně druhé ovšem stojí výše zmíněné psychické problémy (jako např. sklony k náladovosti, úzkostem nebo k depresi, které mohou v určitých případech eskalovat až k sebevražedným myšlenkám) a agrese, jakou je tato svoboda a otevřenost na sociálních sítích nezdědka projevoována, a která se tak často dostává do rozporu s normami, které panují v off-line světě. (Anderson & McCabe, 2012; Rodionová et al. 2020)

## 1.4 Sociální sítě

Nepostradatelnost sociálních sítí pro dospívající v dnešní době potvrzuje velké množství průzkumů. Již v roce 2015 téměř 90 % amerických adolescentů uvedlo, že vlastní telefon a pravidelně ho užívá. Z toho více než 90 % z nich udalo, že na telefonu mají přístup k internetu a minimálně občasně ho využijí na trávení času. (George & Odgers, 2015) Komparativní studie potvrzují, že jde o strmě rostoucí trend. Adolescenti v dnešní době používají telefony dvakrát více, než tomu bylo v roce 2012. (Kurniady et al., 2023) Ani evropští dospívající nezůstávají pozadu. V rámci evropské mezinárodní studie ESPAD (European Survey Project on Alcohol and Other Drugs), které se každé čtyři roky účastní více než 40 evropských zemí, bylo zjištěno, že na sociálních sítích tráví pravidelně čas okolo 94 % evropských dětí. Během školních dnů v průměru 2-3 hodiny denně, o víkendu 6 hodin a více. Ve srovnání s evropským průměrem se hodnoty českých dětí pohybovaly spíše pod průměrem. O víkendu i během školního týdne české děti uváděly, že na sociálních sítích tráví přibližně 2-3 hodiny denně. (ESPAD report 2020) Tyto výsledky byly podpořeny také výzkumem Šmahela et al. (2020) „EU Kids Online 2020“, v rámci jehož výstupů autoři uvedli, že pobytem v digitálním prostoru tráví v ČR děti od 9 do 16 let v průměru kolem tří hodin denně. Z toho ze 66 % k tomu dochází pobytem na sociálních sítích.

Toto rychlé osvojení digitální komunikace adolescenty si Subrahmanyam a Greenfield (2008) vysvětlují tím, že digitální komunikace uspokojuje jedny ze dvou nejzásadnějších vývojových potřeb adolescentů, tj. kontakt s vrstevníky a zesilování „group identity“ (skupinové identity)<sup>4</sup>. Toto tvrzení podporuje i výzkum Rodionové et al. (2020), který uvádí, že přitažlivost digitální komunikace pro dospívající spočívá jednak v možnosti interakce

---

<sup>4</sup> „group identity“ je identita, kterou adolescenti nabývají skrz členství v neformálních vrstevnických skupinách. (Subrahmanyam & Greenfield, 2008)

s jinou osobou a jednak v tom, že se v jejím rámci adolescenti mohou propojit se stejně smýšlejícími lidmi, a získat tak kontakty a informace, ke kterým by se jinak nedostali. Turkle (2011) si oblibu digitální komunikace mezi dospívajícími vysvětluje faktem, že digitální prostor nabízí zcela novou dimenzi, ve které mohou adolescenti svobodně experimentovat se svou identitou, a naplno si tak „odžít“ svoje období psychosociálního moratoria (viz 1.1 Období dospívání).

S rostoucím užíváním digitálních technologií a sociálních sítí přirozeně narostl i vědecký zájem o jejich zdravotní, psychologické a společenské dopady na člověka. Tento zájem jde ruku v ruce s rostoucím zájmem o psychické zdraví lidí, zejména adolescentů. Výstupy z provedených výzkumů o vlivu digitálních technologií na vzdělávání nebo duševní zdraví jedinců zdůrazňují jejich dvojstrannost a upozorňují, že se s jejich užíváním pojí jak mnohá pozitiva, tak četná negativa. (Hartas, 2021) Mezi pozitivy se nejčastěji zmiňuje např. skutečnost, že digitální technologie pomáhají zpřístupňovat vzdělání, pomáhají propojovat různé skupiny lidí nebo pomáhají některým jedincům (zejména mladým lidem s postižením) překonat sociální úzkost a pocit izolace či zvýšit sebevědomí. (Siddiqui et al., 2016) Naopak mezi negativy je nejčastěji uváděno riziko vzniku závislosti, zvýšené riziko stresu a pocitu osamění nebo zvýšené sklony k depresím, úzkostem a sebevražedným myšlenkám. (Hartas, 2021) Obecně platí, že se negativní dopady digitálních technologií projevují zejména po jejich nekontrolovaném, nadměrném užívání (Hou et al., 2019). Nicméně, jaké užívání je ještě bráno jako „bezpečné“ a jaké už spadá do kategorie „škodlivého“? V posledních několika letech vychází najevo, že odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná. Názory na dané se velmi liší a problematika vlivu sociálních sítí na jedince a společnost tak v současnosti setrvává velmi častým námětem vědeckých prací a studií. (Dienlin & Johannes, 2020)

Obecně lze ovšem konstatovat, že jedním z nejdůležitějších faktorů určujících, jestli je na užívání digitálních technologií pohlíženo jako na rizikové, je denní doba a činnosti, při kterých je jedinec používá. Platí, že pokud jsou užívány krátce před uložením ke spánku, při jídle nebo při vykonávání potřeby zpravidla již mají na jedince negativní dopady. (Slussareff, 2022) Dalším důležitým faktorem je čas, který na nich jedinec tráví. Riziko trávení většího množství času na digitálních platformách spočívá především v tom, že jedince může ochuzovat o čas, který by jinak strávil dalšími aktivitami (např. čtením,



studiem, kreativní činností atd.) či pobytem venku. Také způsob, jakým jedinec na sociálních sítích tráví čas, výrazně ovlivňuje to, jaký na něj sociální sítě mají dopad. Aktivní trávení času na digitálních platformách, tzn. trávení času smysluplnými, podpůrnými interakcemi s přáteli a blízkými, je spojováno s příznivými dopady na jedince. Naopak, pasivní trávení času na digitálních platformách, tzn. trávení času pasivním prohlížením obsahu, který je jedinci záměrně podsunován tak, aby ho na dané digitální platformě udržel co nejdelší dobu, je zpravidla asociováno s negativními dopady na jedince. (Blahošová et al., 2023)

Jak bylo nastíněno výše, užívání digitálních technologií se v posledních letech stalo velice frekventovaným tématem jak v české odborné literatuře, tak i v zahraniční. Následující dvě kapitoly se věnují především tomu, jak se užívání sociálních sítí odráží na vztazích adolescentů s jejich vrstevníky a na vztazích adolescentů s jejich rodiči.

#### **1.4.1 Vliv sociálních sítí na vztahy dospívajících s vrstevníky**

Období adolescence se mimo značné kognitivní a neurologické změny vyznačuje také kladením většího důrazu na vzniklá přátelství a pobyt v kolektivu. Je tedy naprosto přirozené, že u dospívajících dochází ke zvýšení intenzity i frekvence komunikace s jejich vrstevníky. Digitální technologie v tomto případě fungují jako velice užitečná platforma, která jednak poskytuje pro komunikaci mezi vrstevníky nové nástroje a jednak dělá kontakt s vrstevníky snazším a dostupnějším. Tyto skutečnosti se pak různými způsoby odráží na kvalitě a charakteru jejich vztahů. (George & Odgers, 2015)

Pohledů na to, jak digitální prostor a přítomnost sociálních sítí ovlivňují vztahy dospívajících s jejich vrstevníky, existuje mnoho. Ze studie Bonka et al. (2006), zabývající se charakterem a kvalitou online a off-line vztahů adolescentů, vyšlo najevo, že ve srovnání s přáteli a známými, se kterými adolescenti udržují kontakt pouze prostřednictvím komunikace na sociálních sítích nebo psaním sms, má většina adolescentů blíže k těm, se kterými se vidá osobně. Adolescenti dále udávali, že jim komunikace v digitálním prostoru zpravidla přináší méně požitku, než osobní interakce, nebo interakce skrz telefonický hovor. Nicméně Kurniady et al. (2022) uvádí, že mezi adolescenty lze v posledních letech pozorovat zvýšenou tendenci k preferenci komunikace v digitálním prostoru před komunikací tváří tvář. Autoři tento jev připisují tomu, že časté užívání digitálních technologií k interakci s vrstevníky u adolescentů výrazně snižuje potřebu interakce tváří v tvář s ostatními lidmi

v běžném společenském prostředí. Tento trend potvrzuje i dřívější výzkum Subrahmanyam a Greenfield (2008), kde autorky došly k závěru, že snadnost komunikace přes sociální sítě může u některých jedinců vést k tomu, že pozvolna začnou ztrácet zájem interakci tváří v tvář se svými přáteli.

Zmíněná preference a prevalence užívání sociálních sítí před komunikací tváří tvář má svá rizika. Jak už bylo naznačeno v předchozí kapitole, sociální sítě a internet totiž poskytují v porovnání s interakcemi tváří v tvář odlišnou formu socializace. Při této formě socializace nemá dospívající možnost číst tvář, řeč těla ani emoce toho, s kým zrovna komunikuje. To může v budoucnosti přispívat k problémům při budování romantických vztahů nebo při formování adolescentovy schopnosti empatie nebo jeho společenských dovedností. Nedostatek přímých fyzických interakcí s vrstevníky, při kterých dochází např. ke konfliktu, se také ukázal být škodlivým ve vývoji adolescentovi emoční odolnosti. (Hartas, 2021)

Dalším rizikem spojeným s častým pobytem na sociálních sítích je kyberšikana. Kyberšikana je podle Černé et al. (2013; p. 9) definována jako „*záměrné agresivní chování, které je prováděno buď jednotlivcem, nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči člověku, jenž se v danou chvíli nemůže vůči útokům bránit*“. Podle řady autorů (Bozzola et al., 2022; Černá et al., 2013; Zhu et al., 2021) může mít kyberšikana často závažnější následky, než šikana v ne-virtuálním prostředí. To se projevuje např. tím, že v porovnání s oběťmi tradiční šikany vykazují oběti kyberšikany vyšší míry úzkostí, deprese a osamělosti. (Zhu et al., 2021) V roce 2013 Kopecký a Szotkowski (2015) z Pedagogické fakulty v Olomouci provedli výzkum, který čítal 28232 respondentů ve věku od 11 do 17 let, a jehož cílem bylo zmapovat kyberšikanu a s ní související nebezpečné jevy (zj. sexting, kybergrooming, kyberstalking aj.) na základních a středních školách v České republice. Z výzkumu vyšlo najevo, že se s kyberšikanou minimálně v jedné z jejích podob setkala téměř polovina českých dětí. Tato hodnota je shodná s hodnotou publikovanou Pew Research Center, kde bylo v roce 2022 zjištěno, že se s kyberšikanou v USA setkalo 46 % dětí ve věku od 13 do 17 let. Kopecký a Szotkowski (tamtéž) dále upozorňují na znatelný nárůst případů kyberšikany mezi českými adolescenty, ke kterému dochází zejména v průběhu posledního desetiletí, a který je znatelný i mimo Českou republiku.

Nově se v souvislosti s užíváním sociálních sítí adolescenty také začalo hovořit o prožívání

tzv. FOMO<sup>5</sup>. Prožitek FOMO mezi adolescenty signalizuje, že lze motivaci k pobytu a k aktivitě na sociálních sítích připsat i jiné skutečnosti, než je potřeba intenzivnější komunikace s přáteli a jinými blízkými osobami. Jmenovitě strachu, že pokud by sociální sítě adolescenti neměli a nebyli na nich aktivní, unikly by jim zásadní informace a hrozilo by, že by se jim od vrstevníků nedostalo takového přijetí. Tím by nebyla naplněna jedna z nejdůležitějších potřeb adolescenta, tj. potřeba „zapadnout“. (Barry et al., 2017) Prožitku FOMO u adolescentů v souvislosti s vyšší mírou užívání sociálních sítí se věnovala i studie belgických sociologů Ine Beyens, Eline Frison a Stevena Eggermonta (2016). Studie byla provedena na základě kvantitativního výzkumu s 402 belgickými studenty středních škol ve věku od 15 do 17 let, v rámci nějž bylo zjištěno, že adolescenti, u kterých byla naměřena vyšší hodnota touhy být v kolektivu oblíbený, trávili na sociálních sítích v průměru více času, než studenti, jimž na „oblíbenosti“ v kolektivu tolik nezáleželo.

#### **1.4.2 Vliv sociálních sítí na vztahy dospívajících s rodiči**

O tom, že digitální technologie přispívají jak ke změně podoby rodinných vztahů, tak ke změně podoby komunikace mezi lidmi v rámci rodiny v současnosti není pochyb. A přestože se odborná literatura věnovaná charakteru tohoto vlivu různí, od začátku tohoto století z řady výzkumů vyplývá, že ve společnosti existuje určitý konsensus o tom, že má všudypřítomnost digitálních technologií na jednotlivce i na rodiny vesměs negativní dopad. (Koniski, 2018) Rodiče se obávají zejména o to, jakým způsobem jejich potomci na sociálních sítích tráví čas a o to, jak tento čas ovlivňuje je samotné i čas strávený s rodinou. Přichází proto s různými strategiemi, jak své potomky od sociálních sítí odtrhnout. To v rodinném prostředí často přispívá k tenzím a neshodám. (Blackwell et al., 2016)

Nastíněné obavy dospělých ohledně toho, jakým způsobem mladí tráví čas, nepředstavují nic nového. Efekt užívání nových forem médií (včetně rádia, komiksů, televize anebo videoher) v předchozích letech znepokojoval celé generace rodičů, učitelů a jiných dospělých. Výzkum Madeleine George a Candice Odgers z roku 2015 zmíněné starosti shrnuje do seznamu sedmi strachů, které současní rodiče mají v souvislosti s vlivem digitálních technologií na jejich dospívající potomky. George a Odgers (2015) čerpají jednak

---

<sup>5</sup> FOMO = z anglického originálu „Fear of Missing Out“ (v českém překladu „strach ze zmeškání“ či „strach, že o něco přijdeme“)

z dat z vlastního výzkumu provedeného hloubkovými rozhovory s rodiči adolescentů, jednak z dat z novodobých průzkumů se zmíněnou tematikou a jednak z analýzy pokrytí tématu populárním zpravodajstvím. Strachy autorky uvádí v pořadí korespondujícím s jejich prevalencí ve společnosti následovně:

1. Strach z toho, s kým adolescenti v rámci online prostředí komunikují
2. Strach z kyberšikany
3. Strach z možného (nepříznivého) zásahu digitálních technologií do socializace a přátelství adolescentů v offline světě
4. Strach z vzniku „digital divide“ (digitální propasti) mezi rodiči a adolescenty
5. Strach z narušení vyvíjející se identity adolescentů
6. Strach z efektu digitálních technologií na kognitivní výkonnost adolescentů
7. Strach z efektu digitálních technologií na spánek adolescentů

Autorkám se v rámci studie majoritu argumentů, jež zmíněné strachy naznačují, podařilo vyvrátit tvrzením, že většina chování a rizik, která jsou přítomna v online prostoru, se zdá být zrcadlena i v off-line realitě, tzn. pokud mají dospívající i mimo online prostředí potíže s navazováním a udržováním hlubokých přátelství, s vysokou pravděpodobností budou mít stejné potíže i online a opačně. Nicméně faktem zůstává, že většina rodičů ve spojení s digitálními technologiemi určité nebezpečí vnímá. (tamtéž)

Ke vzniku těchto a podobných strachů mimo jiné velmi přispívá neustávající příval nových technologií a aplikací. Kvůli rychle měnícímu se trhu s produkty je pro rodiče téměř nemožné se adaptovat a držet krok s trendy, což vede k tomu, že ztrácí přehled o tom, co se děje v životě jejich dětí. Udržování vlivu nad potomky stejně jako dohled nad jejich aktivitami v online prostředí se pak pro rodiče stává čím dál tím náročnějším úkolem. (Subrahmanyam & Greenfield, 2008; George & Odgers, 2015) Trend oslabování vlivu rodičů na své potomky popisuje i Rodionová et al. (2020). Ta jej částečně připisuje skutečnosti, že se pro adolescenty sociální sítě staly určitým prostředkem, jenž jim pomáhá s pochopením fyzických a jiných změn, které během dospívání podstupují. Dospívající, kteří o sobě a svém těle mají zpravidla mnoho choulostivých otázek, se tak místo nepříjemného a trapného konfrontování rodičů raději obrátí na internet. Vše zmíněné vede k tomu, že se rodiče čím dál tím častěji uchylují k monitorování online aktivit svých dospívajících

potomků. To potvrzuje i studie Martin et al. (2018) s 593 středoškolskými studenty, z nichž téměř polovina uvedla, že jim rodiče jejich online aktivity průběžně kontrolují.

I v České republice si rodiče začínají čím dál více uvědomovat rizika spojená s nadměrným trávením času v přítomnosti digitálních technologií. Nicméně přestože v průběhu posledních několika let vznikla velká spousta platforem a organizací, které se věnují jak šíření informovanosti o vlivu digitálních technologií na děti a dospívající, tak prevenci vzniku závislosti na sociálních sítích (např. E-bezpečí, Slow Tech Institute nebo iniciativa MŠMT Prevence digitální propasti), velká řada odborníků uvádí, že je v České republice stále nedostatek primárních preventivních programů, které by rodičům pomáhaly a informovaly je o nežádoucích účincích digitálních technologií a o tom, jak proti nim zakročit (Slussareff, 2021; Kopecký & Szotkowski, 2015). To dokazuje i výzkum Lukavské et al. (2021), který reaguje na nedostatek informací o efektivních výchovných strategiích v nadměrném užívání sociálních sítí dětmi a dospívajícími. Autorům se v rámci studie na základě odborné literatury podařilo sestavit tzv. MEPA škálu (Media Parenting Scale for School-Aged Children). Ta by v praxi měla sloužit dalším výzkumům věnujícím se tomuto tématu ke zjištění toho, jaké výchovné strategie by rodiče měli uplatňovat při snaze regulovat čas, který jejich potomci tráví na sociálních sítích.

### **1.4.3 Dramaturgická analýza a společnost spektáklu**

Jednou z teorií, která je v sociologii hojně využívána jako teoretické východisko k popisu a objasnění interakcí a komunikace v rámci sociálních sítí, je teorie dramaturgické analýzy, kterou v roce 1956 představil kanadský sociolog Ervina Goffman ve svém díle *Všichni hrajeme divadlo: Sebe prezentace v každodenním životě*. Teorie dramaturgické analýzy pohlíží na společnost a společenské jevy optikou divadla. Jinými slovy, přirovnává průběh společenských interakcí k divadelnímu představení a aktéry v rámci těchto interakcí k divadelním účinkujícím a obecenstvu. Tito účinkující, tj. aktéři v sociálních interakcích, vyvíjí snahu vyvolat ve svém obecenstvu, tj. ostatních přítomných, určitý dojem. Skrz své představení bezděčně i cíleně dávají obecenstvu signály o tom, jak by jimi měli být vnímáni. Publikum tyto signály přijímá a pomocí naučených stereotypů výkon účinkujících interpretuje. Tato představení se odehrávají jak na „front stage“ (jevišti), tak v „backstage“ (zákulisí). Na jevišti si jsou účinkující vědomi obecenstva a v závislosti na tom kladou důraz

na takové aspekty svého jednání, které jim pomáhají udržovat či prohlubovat kýžený dojem. Zároveň s tím potlačují takové skutečnosti a aspekty chování, které by kýžený dojem mohly narušit či kompromitovat. Popsané balancování mezi kladením důrazu a potlačováním konkrétních vlastností, rysů, faktů, či chování Goffman (1959) nazývá „impression management“ (management dojmů). Zákulisí je oproti jevišti mimo dohled obecnstva. Účinkující je v něm sám, popř. se svými blízkými (přáteli, rodinou, partnerem) a může se v něm uvolnit, vystoupit ze své role a nechat vyplynout na povrch jednání a skutečnosti, které na jevišti potlačoval. Mimo zmíněné zákulisí také z velké části slouží k přípravě účinkujícího na představení jeho role na jevišti. Stejně jako při divadelních představeních, tak i ve společenských interakcích platí, že pokud má účinkující roli dobře a uvěřitelně zahrát, musí se na ni adekvátně připravit. (Goffman, 1956; Hogan, 2010; Picone, 2015; Šubrt, 2001; Tasmin, 2016)

Výše zmíněný „impression management“ Tashmin (2016, s. 90) definovaný jako „úsilí jedince o to zanechat v mysli druhých specifický dojem či mínění o své osobě, objektu, nebo události“, je v současnosti často používán při popisu chování lidí na sociálních sítích a v médiích. (tamtéž) Sociální sítě a média totiž „sebeprezentaci jedinců“ poskytly zcela nové jeviště – nabízí účinkujícím možnost přijít s novou verzí sama sebe (tj. své identity). Faktičnost této ‚smyšlené‘ verze pak lze vyvrátit pouze s obtížemi. Dramaturgická analýza v kontextu sociálních sítí a médií tedy vědecké veřejnosti umožňuje rozbor různých rolí (tj. identit), které mohou jednotliví účinkující „hrát“ v rámci rozdílných druhů sociálních sítí. (Kietzmann et al., 2012)

Hogan (2010) nicméně upozorňuje na významný rozdíl, který spatřuje mezi online a off-line představením, a který má v online prostoru podobu v nejasných hranicích mezi jevištěm a zákulisím. Tento rozdíl se pak projevuje zejména tím, že má účinkující pocit, že je v online prostředí neustále monitorován, a musí se tak stále držet své role bez možnosti vydechnutí či odpočinku. Vlivem nejasných hranic se publiku také naskytuje náhled do jeho zákulisí. Jako příklad je uváděna např. situace, kdy děti na sociálních sítích sledují své rodiče, což vede k odkrytí „dospělého světa“ rodičů, ke kterému by se dřív jinak neměly jak dostat.

O několik let později, po prvním vydání knihy Goffmanovy knihy *Všichni hrajeme divadlo: Sebe prezentace v každodenním životě*, vychází také kniha francouzského filozofa a teoretika Guye Deborda *Společnost spektaklu*. Debord (2019, s. 37) společnost spektaklu

definuje následovně: „*Spektákl je forma společnosti, kterou na sebe společnost bere, jakmile materiálně a komodity ovládnou veškerý společenský život. Absolutní komodifikace (tj. zpředmětnění) společenského života je všudypřítomná a pozorovatelná, a my už nejsme schopni vidět nic jiného, protože celá naše realita je zprostředkována vztahem, který máme k materiálu a komoditám.*“ Debord hojně čerpá z idejí klasického marxismu, což se promítá do celého díla. Zejména znatelná je tato inspirace při Debordově popisu dnešního vykořisťování lidí masmédií, ve kterém spatřuje paralelu k vykořisťování proletariátu buržoazií. (Brizialleri & Armano, 2017)

Určitou podobnost s Goffmanem lze spatřit např. v Debordově tvrzení, že žijeme ve společnosti, v níž „*pravda, a skutečnost již neexistují a všechno existuje pouze jako spektákl, jako divadlo, jako theatrum*“. (Sociologická encyklopedie, 2017) Člověk v dnešní době tak podle teorií obou autorů prožívá život a vztahy s ostatními převážně v rámci sociálních sítí, kde sám se sebou zachází jako s pomyslně vystavovanou komoditou, jejíž nejdůležitějším cílem je co nejlepší sebe prezentace.

## 2 Metodologie výzkumu

Výzkumné šetření bylo provedeno metodami kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum je založen na získání deskriptivních dat, jejichž analýza výzkumníkovi umožňuje vybrané téma prozkoumat do větší hloubky. Od kvantitativního výzkumu se odlišuje především svým induktivním charakterem, který výzkumníkovi umožňuje na základě jednotlivých případů odvozovat teorie a obecné společenské vzorce. (Petrusek, 1990) Pro účel tohoto výzkumného šetření byly kvalitativní metody zvoleny zejména proto, že na rozdíl od metod kvantitativních, jsou pro svou vysokou validitu vhodnější pro zjišťování postojů, názorů a reflexe jedinců na určité společenské jevy (Stenius et al., 2017; Taylor et al., 2015), což je v souladu s cíli této práce.

### 2.1 Definice výzkumného cíle a výzkumné otázky

Výzkum si klade za cíl poskytnutí hlubšího vhledu do toho, jak adolescenti ve věku od 14 do 16 let reflektují a interpretují přítomnost sociálních sítí ve svých vztazích. Konkrétně, jakým způsobem se užívání sociálních sítí odráží v osobních vztazích adolescentů a jejich komunikaci s vrstevníky. Dalším cílem je získání představy o tom, jakým způsobem adolescenti nahlížejí na pravidla ohledně užívání mobilních telefonů, které jsou uplatňovány na jejich škole, a jak hodnotí názory, které na sociální sítě mají jejich rodiče.

V průběhu realizace výzkumu byly zformulovány 4 základní výzkumné otázky:

1. *Jakou formu kontaktu s vrstevníky respondenti preferují (f2f nebo přes SS) a z jakého důvodu? Jaké výhody a nevýhody si respondenti spojují s komunikací přes SS? “*
2. *„Jakým způsobem respondenti vnímali SS v době, kdy si je poprvé nainstalovali? Změnil se jejich postoj od okamžiku, kdy SS začali využívat? “*
3. *„Jaké přístupy a výchovné postupy rodiče respondentů uplatňují s ohledem na to, jak respondenti tráví čas na SS? Jak respondenti hodnotí přístup svých rodičů? “*
4. *„Jaký přístup má k užívání telefonů škola, do které respondenti dochází? Jak respondenti tento přístup vnímají? “*



## **2.2 Realizace výzkumu – popis procesu získávání dat, metoda sběru dat, zpracování dat**

Metodou získávání dat byl face-to-face rozhovor s vybranou skupinou respondentů, který byl nahráván a posléze doslovně přepsán. Rozhovory měly polostrukturovanou podobu, tzn. na zkoumané téma byl vytvořen dotazník, který obsahoval 8 okruhů otevřených otázek, které bylo možné podle průběhu rozhovoru upravovat, měnit jejich pořadí, či přidávat další. Tato podoba byla zvolena zejména kvůli plynulejšímu průběhu rozhovorů a snazšímu „rozmluvení“ respondentů. Rozhovory s respondenty probíhaly po předchozí domluvě buď v blízkosti jejich domova či školy nebo na pro respondenta oblíbeném místě. Před realizací rozhovoru byl respondentům vysvětlen účel výzkumu a jejich práva týkající se možnosti odstoupení z výzkumu i umožnění přístupu k přepisu jeho rozhovoru. Před zahájením rozhovoru všichni respondenti podepsali informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů a byli ujištěni o anonymizaci svých výpovědí. Respondenti, kterým v době konání rozhovoru ještě nebylo 15 let, byli požádáni o písemný souhlas s účastí ve výzkumu jejich rodiče. Dvěma dvojicím bylo na jejich výslovnou žádost umožněno rozhovor podstoupit dohromady. V obou případech se jednalo o sourozence.

Respondenti byli získáváni metodou sněhové koule. Metoda sněhové koule je jedna z nejpoužívanějších metod vzorkování v kvalitativním výzkumu. Její princip je založen na výběru několika prvních respondentů splňujících kritéria výzkumu na základě výzkumníkových vlastních společenských konexí. Tito respondenti jsou následně výzkumníkem vyzváni k nominaci dalších vhodných účastníků výzkumného šetření z řad svých vlastních známostí. Nominovaní jedinci jsou posléze požádáni o další nominaci a tímto způsobem je pokračováno podle potřeby dále. (Handcock & Gile, 2011) Tato metoda byla zvolena zejména kvůli velmi obtížnému získávání respondentů ve zmíněné věkové kategorii.

Délka rozhovorů se pohybovala v časovém rozmezí od 16 do 31 minut, průměrně rozhovor trval přibližně 24 minut. Rozhovory nebyly příliš dlouhé zejména kvůli omezené ochotě respondentů verbalizovat svoje pocity a názory, což lze do určité míry přičítat věku respondentů (Hessler et al., 2003). Všechny rozhovory byly nahrávány a nejpozději do 3 dnů od uskutečnění přepsány do digitální textové podoby. Sběr dat a přepis rozhovorů probíhal 3 měsíce, od konce září 2023 do začátku prosince 2023. Při přepisu byla data podrobena

anonymizaci. Přepsaný text rozhovorů byl podroben obsahové analýze, tj. kódování, kategorizace, vyhodnocení.

## 2.3 Výzkumný vzorek

Výzkumného šetření se zúčastnilo 10 respondentů ve věku od 14 do 16 let, s nejvyšším zastoupením patnáctiletých (50 %) a průměrným věkem respondenta 15,1 let. Zastoupení pohlaví bylo ve výzkumném vzorku rozloženo rovnoměrně, tzn. 50 % dívek a 50 % chlapců. Toto zastoupení odpovídá zastoupení pohlaví v české populaci.<sup>6</sup> Většina respondentů pocházela z úplných rodin (80 %) a rodiče respondentů nejčastěji dosahovali vysokoškolského vzdělání (80 %). Šedesát procent respondentů pocházelo z Prahy, zbylých čtyřicet procent pocházelo z měst v okolí Prahy. Respondenti žijící v rodinném domě (70 %) převažovali oproti respondentům žijícím v bytovém komplexu (30 %).

Jedna z nevýhod metody sněhové koule spočívá v tom, že má výsledný výzkumný vzorek tendenci k tomu být homogenní. Určité skupiny populace jsou tak ve vzorku nezastoupené a vzorek je nereprezentativní. (Browne, 2005) To se týká i mého výzkumném vzorku, který poskytuje vzhled pouze do určité sociální skupiny. Z toho důvodu se domnívám, že by v budoucnu bylo vhodné provést obdobné výzkumné šetření s dětmi pocházejícími z venkova, s dětmi s rodiči dosahujícími nižšího vzdělání nebo s dětmi ze sociálně slabších rodin.

## 2.4 Etika a reflexivita

Výzkum byl proveden v souladu se standardy výzkumníka v rámci kvalitativního dotazování dětí a mládeže (Simar 2022). Nicméně z metodologického hlediska lze napadnout skutečnost, že dvou dvojicím respondentů bylo umožněno rozhovor podstoupit společně. Přes snahu vést všechny rozhovory individuálně se této okolnosti nešlo vyhnout, protože se tak dělo na základě jejich výslovné žádosti a bylo to zároveň podmínkou jejich účasti ve výzkumu.

Další z okolností, která mohla ovlivnit výstupy z rozhovorů je fakt, že se někteří účastníci výzkumu osobně znali. Souvisí to se zvolenou metodou získávání respondentů, metodou

---

<sup>6</sup> Podle ČSÚ 2020 ženy tvoří 51 % populace, muži 49 %

sněhové koule, při které se respondenti získávají na základě doporučení respondentů již začleněných do výzkumu.

Domnívám se, že v průběhu výzkumu nebyly porušeny žádné etické principy. Data byla pro zpracování stoprocentně anonymizována. Respondenti byli před začátkem dotazování obeznámeni se svými právy a informováni o účelu výzkumu. Každému respondentovi byla nabídnuta možnost zaslání přepisu jeho rozhovoru a konečné podoby práce ke schválení. Dotazování probíhalo u respondentů starších 15 let s jejich informovaným souhlasem, u těch kterým 15 let ještě nebylo navíc účast ve výzkumu odsouhlasili jejich rodiče. Tyto dokumenty kvůli ochraně osobních údajů nejsou součástí příloh bakalářské práce, nicméně je možné je na vyžádání ukázat.

Vzhledem k menšímu počtu respondentů lze výzkum provedený v rámci bakalářské práce považovat spíše za sondu do vybrané problematiky. Aby mohla být zjištěna z výzkumu více zobecnována, bylo by potřeba, aby byl vzorek větší, a aby byl jeho výběr více reprezentativní k dané věkové skupině respondentů.

Lze se domnívat, že charakter sdělení respondentů mohl být ovlivněn jejich podvědomou snahou působit pozitivně. Vzhledem k vzorku respondentů, kteří pocházeli z rodin, kde je možné předpokládat výchovné působení rodičů ohledně užívání sociálních sítí, mohli někteří svá vyjádření upravit tak, aby byla ve větším souladu s názory rodičů, příp. s názory objevujícími se v médiích. Proto jsem kladla důraz na zjišťování, o co se názory respondentů opírají.

## 3 Metoda analýzy rozhovorů a výsledky

Rozhovory byly analyzovány formou obsahové analýzy textu. Po přepsání rozhovorů byly náhodně vybrány tři rozhovory, na nichž bylo provedeno přípravné kódování za účelem sestavení kódovací knihy. Posléze byly všechny rozhovory vloženy do programu pro zpracování kvalitativních dat, REQUAL, kde bylo dokončeno kódování zbývajících rozhovorů. V rámci kódování bylo vytvořeno 17 kódů. Kód „trávení volného času“ byl jako jediný ponechán samostatně a nezařazen do žádné kategorie, ostatních 16 kódů bylo tematicky rozřazeno do 5 příslušných kategorií následujícím způsobem:

1. kategorie „postoj k sociálním sítím“ obsahující 4 kódy popisující respondentův názor na sociální síť a na to, jak ho ovlivňují
2. kategorie „důvod/způsob užívání sociálních sítí“ obsahující 3 kódy týkající se důvodů, které respondent udává pro užívání sociálních sítí a způsobu, jakým respondent sociální síť užívá
3. kategorie „vztahy s přáteli a vrstevníky“ obsahující 5 kódů týkajících se charakteru a podoby komunikace a vztahů respondenta s přáteli
4. kategorie „vztah s rodiči“ obsahující 3 kódy zahrnující popis respondentova vztahu s rodiči a popis způsobu, jakým sociální síť jeho vztah s rodiči ovlivňuje
5. kategorie „pravidla školy ohledně užívání telefonů“ obsahující 1 kód popisující respondentovo vnímání pravidel a přístupu jeho školy k užívání telefonů

Výsledky z jednotlivých kódů jsou níže popsány v kategoriích, do nichž byly zařazeny.

### 3.1 kód „trávení volného času“

Osmdesát procent respondentů v rozhovoru zmínilo, že je pro ně součástí trávení volného času především **sport** či **pobyt venku**. Jakub (16) vysvětluje, že pro něj pohyb má své místo zejména pro to, že mu pomáhá se vyrovnat s frustrací ze školy:

Jakub: „*To posilování (mi pomáhá s vyčištěním hlavy) asi nejvíc...když mám pocit, že to ve škole, co jsme dělali, že nemá smysl, tak tady to mi nějak pomůže...*“

Další zmiňovanou aktivitou bylo např. čtení knih, či dívání se na filmy a seriály. Tyto aktivity byly ale ve všech případech zmíněny jako doplňkové aktivity ke sportu či pobytu

venku tak, jak to uvedl i Kryštof (15) a Barbora (16):

Kryštof: „*Bud' jsem na tréninku... (hraju) badminton... anebo jsem s kamarádama venku anebo se koukám na film nebo na nějakou seriál doma.*“

Barbora: „*Bud' cvičit nebo se jít projít nebo si přečtu nějakou knížku.*“

Dva z respondentů, Jakub (16) a Martin (15), zmínili **hraní počítačových her**. Tadeáš (15), Nikola (15) a Jonáš (16), v rámci svých volnočasových aktivit jmenovali také **pobyt na sociálních sítích**.

## 3.2 kategorie „postoj k sociálním sítím“

V rámci kategorie „postoj k sociálním sítím“ byly rozpracovány 4 kódy:

1. vliv sociálních sítí – tj. vliv, jaký respondent pozoruje, že na něho má užívání sociálních sítí
2. pozitiva sociálních sítí – tj. pozitivní dopady, které se podle respondenta pojí s užíváním sociálních sítí
3. negativa sociálních sítí – tj. negativní dopady, které se podle respondenta pojí s užíváním sociálních sítí
4. změna vnímání sociálních sítí – tj. změna v postoji vůči sociálním sítím, kterou u sebe respondent pozoruje od doby první instalace po současnost

### 3.2.1 kód „vliv sociálních sítí“

V rámci kódu ‚vliv sociálních sítí‘ se opakoval motiv **zlepšení nálady** a **zhoršení nálady** v závislosti na kontextu a zobrazovaném obsahu. Barbora (16) zmíněné vysvětluje na skutečnosti, že se sociální sítě občas mohou dotknout emocionálně citlivého místa:

Barbora: „*Podle toho jak kdy a podle toho, na co se na těch sociálních sítích koukám. Někdy mi to zlepší náladu, když vidím něco úplně mimo, ale pak jsou taky chvíle, kdy mě to rozhodí. Třeba nedávno jsem viděla video na TikToku, nějaké, myslím, že 14-letej kluk napsal, že radši nebude snižovat nároky na svého partnera, aby pak nemusel svým dětem vysvětlovat, proč se vídají jednou za 14 dní a to mě extrémně rozhodilo, tím že mám rozvedený rodiče, a rozhodně si nemyslím, že jako ani jeden snižoval svoje nároky, aby vůbec si spolu jako něco*

začali.“

Část respondentů u sebe pozoruje také určitou tendenci k **používání telefonu a sociálních sítí bezúčelně**, jako výplň času. To lze vidět na tvrzeních Kryštofa (15) a Matyldy (15):

Kryštof: *„Nevezmu si to pod tím účelem se na to koukat, ale vždycky na tom nějak skončím...Někdy ten mobil vytáhnu a ani nevím proč.“*

Matylda: *„No, asi mám potřebu pořád kontrolovat třeba ty storičky nebo takhle, jako co lidi dělají.“*

### 3.2.2 kód „pozitiva sociálních sítí“

Při otázce na pozitiva spojená se sociálními sítěmi bylo nejčastěji zmiňováno **udržování kontaktu a komunikace s přáteli, zisk informací a inspirace**. Udržování kontaktu s přáteli vysvětluje Karolína (14) a Nikola (15) zejména skrz sledování aktivit a života svých blízkých následovně:

Karolína: *„Jakože můžeme vědět, co ostatní dělají, třeba když se moc jako už nebavíme. Nebo jakože bavíme se, ale nevidáme se, tak furt nějak o nich víme.“*

Nikola: *„Třeba Instagram, jak se tam dávají ty fotky, tak víme, kdo co dělá, kdo kde byl...“*

Renata (14) zmiňuje aspekt prohlubování vztahů na sociálních sítích v rámci taneční skupiny, do které dochází se sestrou:

Renata: *„My chodíme na tančení a tam je velká skupina lidí a my se tak nějak známe a bavíme se, ale když třeba si dá nějaký storičko, že jim jako můžeš napsat ‚tobě to jde‘ a takhle, a že se to může trochu prohloubit přes ty sociální sítě, když to nestihneme v té velké skupině si to říct, takže většinou takhle...“*

Martin (15) doplňuje pozitiva sociálních sítí také o **navazování nových kontaktů**:

Martin: *„Tak (pozitivum je) ta komunikace, potom nějak publikování svého života, aby o vás lidi věděli něco, no a seznamování se s novými lidmi.“*

Jonáš (16) vysvětluje, že možnost kontaktu s cizími lidmi může u některých jedinců pomoci

s pocity samoty:

Jonáš: *„Že je ten člověk víc v kontaktu, a že se třeba cítí míň sám možná, když je kolem něj víc lidí. V podstatě přes internet si může psát i s někým, koho třeba nezná nebo tak, takže se cejtí míň sám asi.“*

Aspekt udržování informovanosti o veřejném dění vysvětluje Barbora (16):

Barbora: *„Líbí se mi ta představa, že máme ty důležitý informace vlastně téměř hned, takže když se cokoliv stane, víme o tom a nemusíme se dostat do nějaký situace, že někde...nevím, šla bych do obchodu, tam by někdo ten obchod přepadl, tak bych věděla, že tam nemám chodit, protože je u toho policie a všechno a nemuselo by se nic takovýho stát...“*

Hledisko inspirace popisuje Karolína (14) skrz situaci, kdy jí sociální sítě inspirovaly k cvičení na klavíru:

Karolína: *„Třeba když tam (na Instagramu) vidím nějaký třeba klavírní video, jakože jak tam někdo hraje, tak mi to dá takovej impuls jakože ‚jo, tak teďka bych mohla jít na ten klavír místo toho‘, takže pak většinou odejdu k tomu klavíru.“*

### **3.2.3 kód „negativa sociálních sítí“**

V rámci kódu ‚negativa sociálních sítí‘ bylo opakovaně zmiňováno **zhoršení nálady**. A to zejména při sledování příspěvků lidí, kteří sdílejí svou přičinlivost či způsob, jakým tráví čas, v momentě, kdy se sám respondent necítí dobře nebo nic nedělá. Zmíněné popisuje Matylida (15)

Matylida: *„Že tam zase vidím, že někdo je tam šťastnej a já jsem zrovna jako smutná...tak je to takový, asi mi to úplně nezlepší tu náladu.“*

Podle Jakuba (16) a Barbory (16) zmíněné souvisí se **sdílením výhradně pozitivního a žádoucího obsahu** skrz sociální sítě:

Jakub: *„Asi jako nějaký zaměření na pozitivní věci jenom...Že třeba se podíváš na nějaký storyčko a prostě všichni si něco užívaj a teď ty sedíš doma a máš pocit jakože nic moc neděláš, ale oni taky vlastně posílaj na ty sociální sítě jenom ty highlighty, jako to nejlepší.“*

Barbora: „Přijde mi, že sdílení věcí na sociálních sítích je taková trochu utopie, že je to vlastně něco takového nereálného a všichni, kdo se na to koukají vidí vlastně nereálný svět toho člověka, kterej to tam sdílí a myslí si, jak má prostě super život, kterej vlastně nemá, a dělají si představu na toho člověka jenom podle toho, co tam dává.“

Naznačený **motiv přetvářky** a **vytváření domněle pozitivního obrazu o sobě** byl výrazný i ve výpovědi Martina (15):

Martin: „Že na sociálních sítích se člověk může zdát třeba milej, ale v realitě vůbec nemusí být takovej, že se může třeba vydávat za někoho třeba, kdo není, anebo se přetvařovat nějak.“

Kryštof (15) spatřuje v intenzivním užívání sociálních sítí a pozorované **sociální úzkosti** svých vrstevníků určitou souvislost:

Kryštof: „Já bych radši byl, kdyby žádný sociální sítě nebyly. Že to jako mi přijde, že to celkem ničí ty kontakty a lidi jsou pak jako antisociální, že vlastně se pak i styděj.“

Frekventovaným motivem byly také **zdravotní problémy**. Jakub (16) objasňuje, jak ho v nahlížení na sociální sítě ovlivnil zdravotní problém jeho matky, která se dlouhodobě léčí s bolestmi zad:

Jakub: „Potom ještě samozřejmě je tam ta stránka fyzická. Jakože to je nezdravý, to mám od mamky hodně, že bych na tom neměl trávit moc času a to většinou se cejtím špatně, právě kvůli tomu, že jsem hodně dlouho seděl, nebo že jsem se nehýbal, že jsem víkend strávil u počítače a ne nějakým sportem nebo něčím.“

Dalším negativním efektem užívání sociálních sítí, které respondenti pozorovali, byla **neproduktivita a prokrastinace**. Barbora (16) vysvětluje, proč se po delších časových periodách strávených na sociálních sítích, které k prokrastinaci vedou, cítí často „přehlcená“:

Barbora: „(Občas) mám pocit, že jsem těma sítěma hrozně přehlcená, že trávím na tom moc času a jsem sama na sebe naštvaná, že bych mohla dělat mnohem víc užitečnějších věcí, než koukat na Reels na Instragramu... Já myslím, že to je vždycky v reakci na nějaký moje období, že jsem strašně málo produktivní, že jsem jenom na telefonu, tak mám potřebu se prostě odříznout od všech lidí a trochu si to nějak prostě zase srovnat všechno.“



Jiným negativním jevem, který respondenti často spojovali se sociálními sítěmi byla **kyberšikana a nenávistné a hodnotící poznámky**, se kterými se na sociálních sítích setkávají. Martin (15), Kryštof (15), Karolína (14) a Renata (14) sdílejí své pocity a zkušenosti následovně:

Martin: „*Negativum je ta šikana, že lidi můžou někoho, kdo na tom není mentálně dobře, prostě třeba nějak rozhodit postama na sociálních sítích.*“

Kryštof: „*Je to všude na internetu ta nenávist mi přijde. Že na tom TikToku, že si projedeš komentáře a vždycky tam najdeš něco, co je negativní. Třeba tam jsou lidi, který se na těch sociálních sítích snažej ukázat něco, co je baví, nebo jejich umění například, tak lidi, nevím, prostě z nudy, nebo z nějakých osobních problémů si pak vylévaj nenávist na těhle lidech a vlastně nechápu proč.*“

Karolína: „*Tak nevýhoda asi je, že...my jsme to i měly trošku ve škole a teďka se to docela řeší různý ty kyberšikany a takhle. Jakože my nejsme v takový tý jakože by se nám to stalo nebo tak něco, ale máme to v podvědomí, že něco takovýho existuje, a že i teďka hodně těch lidí třeba zkouší přes ty sociální sítě já nevím...dostat se třeba k pinu karty... to je ta nevýhoda, že se jako můžou k nám dostat různý lidi, který třeba nechceme.*“

Renata: „*Když někdo chce napsat něco na sociální sítě, třeba nadávku, tak podle mě o tom jako moc nepřemýšlí, že prostě je to hodně spontánní a kdyby to bylo normálně v řeči nebo tak, tak by se třeba trochu rozmyslel, nebo by možná nešel do takových extrémů...*“

Barbora (16) popisuje, jaký negativní vliv mohou mít příspěvky na sociálních sítích **na pojetí vlastní postavy a svého těla**:

Barbora: „*Já myslím, že na sociálních sítích se hrozně body-shameuje. Že prostě hrozně lidi reaguje na různou postavu těla a takhle...tím, že já mám takovou silnější stavbu těla už jenom samo o sobě, tak mi dělalo hrozněj problém pochopit, že třeba se nenavleču do velikosti Ska nebo XSka, ale že třeba kámošky, nebo lidi kolem mě jo, i na těch sociálních sítích ,dneska jsem si koupila tričko ve velikosti S‘ a já jsem věděla, že já se do něj nevlezu, ale vůbec mi třeba nedošlo, že kvůli svojí kostře se do toho nevlezu, a ne kvůli tomu, jak vypadám, nebo kolik vážím...*“

### 3.2.4 kód „změna vnímání sociálních sítí“

Ve výpovědích o změně vnímání sociálních sítí se opakovaly dva typy motivů – **větší potřeba kontroly nad soukromím** na sociálních sítích a **realističtější náhled** na sociální síť. Ve vzorku byla převaha respondentů, kteří žádnou změnu nepozorovali.

Martin: *„Když mi bylo těch 12 tak jsem tam víc dával věci, který bych tam teď asi jako úplně nedával. Že jsem si myslel, že to je trošku víc soukromý ty sociální síť, takže jsem tam dával věci jako hodně ze soukromého života, ale teďka už to spíš používám primárně na posílání jako zpráv.“*

Barbora: *„Když jsem si zakládala ty síť, tak jsem si přišla hrozně dospěle, že vlastně už mám ten Instagram. To mi přišlo hrozně hustý. A cítila jsem se hrozně dobře a myslím si, že jsem nepřemýšlela nad úplně těma špatnýma stránkama, ale časem, jak jsem začala vnímat víc ty lidi kolem sebe a obecně to, co se dělo, tak jsem v tom začala fakt shledávat ty horší stránky.“*

## 3.3 kategorie „důvod/způsob užívání sociálních sítí“

V rámci kategorie „důvod/způsob užívání sociálních sítí“ byly rozpracovány 3 kódy:

1. motivace k instalaci sociálních sítí – tj. důvody respondenta k nainstalování sociálních sítí
2. současná motivace – tj. současná motivace respondenta k užívání sociálních sítí
3. čas na sociálních sítích – tj. čas, který respondent tráví na sociálních sítích a způsob, jakým ho hodnotí

### 3.3.1 kód „motivace k instalaci sociálních sítí“

Jako nejčastější důvod pro instalaci sociálních sítí respondenti uváděli **vliv okolí, zisk informací a nezaplatněnou komunikaci** s blízkými.

Vliv okolí se manifestoval v jeho nápodobě, tak jak je to viditelné z výpovědi Renaty (14) a Tadeáše (15), ve strachu z exkluze, jak je ukázáno ve výpovědi Kryštofa (15), anebo vlivem kontaktu se staršími lidmi jako v případě Barbory (16):

Renata: *„Prostě jsme tak viděly, že ostatní to maj a tak nás to zaujalo nebo chtěly jsme vědět víc asi o tom, jakože jak to všechno funguje.“*

Tadeáš: „Protože to v mém okolí měli defacto všichni, takže jsem se rozhodl, že si to taky stáhnou.“

Kryštof: „No kvůli tomu, že vlastně všichni to začali nějak používat a nechtěl jsem být vynechaný.“

Barbora: „Často jsem v kontaktu se staršíma lidma, takže ti ten Instagram už měli, takže mě to tak k tomu trochu tihlo si to stáhnout, takže jsem jako chtěla taky.“

Instalaci sociálních sítí z důvodu zisku informací od oblíbeného Youtubera popisuje Jakub (16):

Jakub: „Úplně jako první důvod, proč jsem si stáhnul Instagram bylo...Měl jsem prostě oblíbenýho Youtubera, od kterýho jsem chtěl mít nějaký informace jako rychlý, který ses dozvěděl nejrychleji na tom Instagramu.“

Motivace ke stažení sociálních sítí pramenící z nezaplatněného posílání zpráv s blízkými je demonstrována ve výpovědi Matyldy (15):

Matylda: „Jakože třeba i posílání těch obrázků, že to je zdarma, že přes ty zprávy to nefunguje.“

### 3.3.2 kód „současná motivace“

V kódu ‚současná motivace‘ silně převažovaly 2 motivy – **komunikace s blízkými a vyplň času/zábava**. Zmíněné motivy byly přítomny u všech respondentů.

Kryštof: „Používám to hodně často. TikTok vlastně, abych nějak zabil čas, třeba když se nudím a takhle a Instagram převážně používám na psaní s kámošema. Někdy tam scrolluju, ale to spíš na tom TikToku.“

Nikola: „Jakože když se nudím, tak ráda scrolluju na TikToku.“

Jonáš: „Koukám třeba na videa tam, nebo na různé fotky na Instagramu a tak...na zabavení prostě, na zkrácení dlouhý chvíle a tak.“

### 3.3.3 kód „čas na sociálních sítích“

Množství času stráveného na sociálních sítích respondenti nejčastěji hodnotili **negativně** nebo **neutrálně**. Neutrální přístup lze pozorovat v takových typech výpovědí, které naznačují, že se respondent domnívá, že má čas, který stráví na sociálních sítích pod kontrolou nebo, že čas hodnotí jako přiměřený, jako je to např. ve výpovědi Tadeáše (15), Karolíny (14), nebo Jonáše (16):

Tadeáš: *„Tak limity žádný nastavený nemám, jo, prostě když se nudím, tak jdu na sociální síť, anebo taky jsem na počítači občas se koukám na Youtube a to je všechno.“*

Karolína: *„My s Renatou si hodně jako uvědomujeme ten čas, protože si to vlastně i hlídáme kvůli tréninkům, že musíme vážně teď se začít učit, abychom pak stihly ten trénink a taky se samozřejmě někdy stane, když jsme někdy víc unavený, že si řekneme ‚No dobře, tak teďka ještě dvacet minutek, třeba se podíváme na nějaký film a potom se budeme učit‘ a někdy samozřejmě přetáhneme, ale jakoby nic extra, jak říkala Renata, že vážně si většinou pak řeknem ‚Ježiš, tak teď už ale vážně musíme makat.‘ a odložíme to prostě.“*

Jonáš: *„Tak, když je škola, tak (na SS trávím) tak hod'ku, hod'ku a půl, o víkendu je to víc, záleží pokud jdu s někým ven nebo jsem doma a jako neříkám, že to je úplně málo, ale nepřijde mi to zas tak hrozný.“*

Negativní hodnocení množství času stráveného na sociálních sítích se ve vzorku objevovalo jen zřídka a projevovalo se zejména určitou snahou kontroly času stráveném na sociálních sítích a pocitem provinění jako např. v případě Jakuba (16):

Jakub: *„Moc to neomezuju, ale možná bych mohl mám pocit. Přes tejdén nemám ani moc čas na tom bejt nějaký šílený hodiny, ale často se mi stane, že o víkendu na tom zůstanu hodně hodin, to je potom takový špatný, protože mámě to vadí a taky mám pocit, protože to rodičům vadí z části, tak mám prostě pocit, že bych to asi neměl tak dlouho natahovat, že to ani není zdravý.“*

## 3.4 kategorie „vztahy s přáteli a vrstevníky“

V rámci kategorie ‚vztahy s přáteli a vrstevníky‘ bylo rozpracováno 5 kódu:

1. frekvence fyzického kontaktu s přáteli – tj. frekvence, s jakou se respondent fyzicky stýká se svými přáteli
2. oblíbené aktivity s přáteli – tj. aktivity, kterých se respondent při fyzickém setkání s přáteli nejčastěji účastní
3. komunikační kanály s přáteli – tj. forma, jakou respondent uvádí, že preferuje ke komunikaci s přáteli
4. komunikační preference pro sdělování romantického zájmu – tj. forma, jakou respondent preferuje, aby mu byl sdělován romantický zájem ze strany vrstevníka a forma, jakou on sám preferuje ke sdělení romantického zájmu vrstevníkovi
5. chování ostatních na sociálních sítích – tj. způsob, jakým respondent reflektuje aktivitu jiných na sociálních sítích

### 3.4.1 kód „frekvence fyzického kontaktu s přáteli“

Frekvence fyzického kontaktu s přáteli se mezi respondenty mírně lišila, většina respondentů ovšem uvedla, že se se svými přáteli mimo školu schází **minimálně jednou do týdne**.

Kryštof: *„No, často chodíme s kamarádama někam. Tak třikrát do týdne třeba.“*

Jakub (16) uvádí jako překážku ve vídání svého kruhu přátel dojíždění z místa svého bydliště do Prahy:

Jakub: *„Docela často po škole se třeba sejdem jako někde prostě na Andělu, občasně i o víkendu, ale většinou se mi už o víkendu nechce šestý den v týdnu jet do Prahy.“*

### 3.4.2 kód „oblíbené aktivity s přáteli“

Ve vzorku převažovali respondenti, kteří uváděli že s přáteli tráví čas **aktivitami venku** jako např. Jonáš (16) nebo Jakub (16).

Jonáš: *„(Většinou) jdem ven, prostě po tom městě, kde bydlíme. Jako jednou za čas je to nějaká jako větší akce, že jdem něco...že máme určenej plán, ale většinou je to, že vůbec nevíme, co budeme dělat a nějak se to vyvine.“*

Jakub: *„Nejčasteji se procházíme...anebo prostě jdem někam se najíst nebo na laser game*

*jsme taky chodili s kámošema... (taky) uděláme nějakou vysloveně přespávačku, občasně.“*

Na otázku, jestli v rámci společně stráveného času s přáteli tráví respondenti také čas na sociálních sítích, převažovaly afirmativní odpovědi. Nicméně v těchto situacích podle respondentů sociální sítě představují spíše než prostředek individuální zábavy **společné téma či aktivitu**, tak jako v případě Barbory (16) a Renaty (14).

Barbora: *„Je období, kdy máme potřebu pořád něco řešit a pořád se o něčem bavít, a pak jsou taky momenty, kdy se bavíme tím, co kdo přidá třeba na TikTok...bavíme se nad tím, nebo čteme tam různé citáty a máme pak černý svědomí, co tam pak vlastně děláme. Nevím, třeba Shopaholic Adel<sup>7</sup> ...tak tomu se zasmějeme, když máme třeba špatnej den ve škole, nebo něco takovýho...“*

Renata: *„Jakože není to, že bychom šly ven, ale třeba jsme na horách nebo na kolech a prostě vrátíme se po celým dnu, tak se někdo jde umejt, teď ty ostatní jsou jako na TikToku nebo tak, ale jsme třeba spolu, že jako všichni sedíme a mluvíme jako o těch videích.“*

### **3.4.3 kód „komunikační kanály s přáteli“**

V celém vzorku šlo v rámci srovnávání komunikace tváří v tvář a komunikace na sociálních sítích pozorovat tendenci k preferenci a kladnějšímu hodnocení komunikace tváří v tvář. Nejfrekventovanějším vysvětlením této preference a hodnocení bylo **zvýšené riziko nedorozumění na SS a neschopnost čtení obličejových výrazů druhé strany na SS**.

Zvýšení riziko nedorozumění na sociálních sítích vysvětluje např. Jakub (16), Nikola (15) nebo Jonáš (16):

Jakub: *„Prostě to může vést i k nějakému nedorozumění. Když to jenom napíšu, tak nevíš, jak to ten člověk myslí a určitě konverzace face-to-face prostě je v tomhle nějak lepší.“*

Nikola: *„Já to (důležité věci s kamarády) radši řeším fyzicky, protože třeba přes zprávu to nemusí pochopit, jak to myslím a můžu vidět, jak reaguje a tak.“*

Jonáš: *„Ten přímý kontakt je lepší pro mě. Vidět toho člověka a říct mu to z očí do očí, je to takový jiný...skrz ty zprávy většinou třeba nejde pochopit sarkasmus a tak, takže to může*

---

<sup>7</sup> Česká influencerka

*vyznít špatně...“*

Neschopnost čtení obličejových výrazů druhé strany na sociálních sítích zmiňuje např. Matylda (15) a Tadeáš (15). Martin (15) výhody osobní komunikace spojuje s lepším odhadem charakteru člověka.

Matylda: *„Asi když se vidíme tak je to lepší, protože je (kamarády) můžu reálně vidět, nebo když si povídáme, tak i jejich reakce...jakože přes ty zprávy to jakoby nemůžu pocítit.“*

Tadeáš: *„Já si myslím, že je lepší to (důležité věci) říct člověku do očí, než mu to napsat. Nevím, jak se zatváří, kdybych mu to napsal a je lepší fyzicky mu to říct.“*

Martin: *„Vždycky to je lepší řešit osobně, abys věděla, jak ten člověk je.“*

Jinou nevýhodou komunikace přes SS je podle respondentů **obtížnější vyjádření zamýšleného sdělení**, které popisuje Renata (14) a Barbora (16):

Renata: *„Já bych to řekla buď osobně, anebo kdyby to bylo fakt něco rychle, že musím někomu říct tak bych asi zavolala na FaceTime nebo na videohovor, ale asi bych to neřekla celý, jenom bych něco třeba kousek řekla, a potom bych to chtěla probrat jako napřímo s tím člověkem...Přijde mi, že se to nedá moc dobře jako zformulovat. Nebo že jako občas...no prostě, že to nedokážu moc napsat jako, co třeba cítím a tak.“*

Barbora: *„Tak to já určitě radši se s nima (s kamarády) fyzicky setkám, protože moje vypisování slohovek, nebo nahrávání hlasovek není úplně ideální a často se zamotávám do věcí, co chci říct...“*

Dalším problémem s komunikací přes SS je podle Kryštofa (15) a Jakuba (16) **zevšednění a slabší prožitek z komunikace s přáteli**.

Kryštof: *„Ztratí to nějaký třeba i to kouzlo toho kamarádství, že vlastně mobil má u sebe každé vždycky a může si vždycky s někým psát a pak, když se s těma kamarádama vidíš, tak už to není takový... Že pak ti kamarádi nejsou nic extra, že mi přijde, že lidi si pak míň vážej těch kamarádů...že lidi vlastně, když si píšou na těch sociálních sítích tak, že nemaj až takovou zábranu říct něco, co by neřekli osobně...určitě přes ty zprávy se pohádat s kámošem je mnohem lehčí než osobně.“*

Jakub: „*Je to prostě pravější jako celý jako nějak. Že spolu něco podniknete, že prostě nevim...děláte nějakou blbost třeba, nebo i že se spolu zasmějete, že to prostě není takový organizovaný.*“

Přes silnou preferenci fyzického kontaktu před psaním skrz SS ovšem většina výzkumného vzorku (7) uvedla, že pro ně psaní skrz SS většinou bývá jednodušší. Tadeáš (15) a Martin (15) zmíněné vysvětlují tím, že člověk u komunikace skrz SS **ztrácí sociální úzkost** a je pro něj **jednodušší být upřímný**:

Tadeáš: „*Já spíš asi řeším věci přes sociální sítě. Na sociálních sítích jsem asi upřímnější. Jsou věci, který bych do očí tomu člověku říct nedokázal.*“

Martin: „*Právě spíš na těch sociálních sítích se podle mě víc otevřeš, než přes ty zprávy, že tam není jako nějaká ta úzkost z toho, že jsi s ním v osobě.*“

Matylda (15) a Jakub (16) výhodu komunikace skrz SS zase spatřují především v **možnosti si promyslet podobu zprávy a odpovědi**.

Matylda: „*Přes ty sociální sítě, tak si to můžu víc rozmyslet, jako než to napíšu a že hned vlastně nevidím, co si o tom (daná osoba) myslí. Že mi přijde, že oni taky si to pak můžou rozmyslet tu odpověď.*“

Jakub: „*Určitě je jednodušší to napsat, než to říct, ten mobil to jako snese... prostě je jednodušší si to nějak promyslet a nějak potom to prostě sepsat a poslat.*“

### **3.4.4 kód „komunikační preference pro sdělování romantického zájmu“**

I v případě romantického zájmu většina respondentů uvedla, že by preferovala vyjádřit zájem na přímo, tzn. tváří v tvář. To samé platilo i v situaci, ve které by byl zájem vyjadřován jim. Nejčastějším zdůvodněním byla skutečnost, že verbální sdělení má pro respondenty **větší význam**. To lze vidět např. na výpovědi Renaty (14) nebo Jakuba (15).

Renata: „*Lepší mi to přijde říct...že jako přes ty zprávy to nemá takovou hodnotu.*“

Jakub: „*Asi face to face. Sebrat nějakou odvahu, už to pro mě něco znamená. Jakoby, když to píše, zas to není prostě tak hodnotný mám pocit. Že to je odvážnější prostě to nějak říct.*“



Barbora (16) také zmiňuje, že vyznání citů přes sociální sítě může vést k určité trapné situaci později, když jsou jedinci konfrontováni tváří tvář:

Barbora: *„Já bych to asi řekla, protože ta odpověď se dostaví hned a člověk ví, na čem je, a myslím si, že ten prožitek z toho okamžiku je mnohem lepší, než někomu napsat, že se mi líbí, a on mi napíše ‚taky‘, a pak jako co z toho. Lidi se pak vidí a neví úplně co si mají hned jako říct.“*

Karolína (14) vysvětluje, že se její preference odvíjí také podle toho, jestli má v dané osobě také zalíbení anebo ne:

Karolína: *„Třeba záleží jako i od koho, že třeba kdyby mi to chtěl říct někdo ke komu to necítím stejně, tak bych asi byla radši, kdyby mi to napsal, protože bych jako alespoň měla čas to promyslet a potom mu odepsat nějakou jako zprávu, ale kdyby to na mě jako vybalil prostě jakože na přímo, tak bych byla taková jako ‚Uhg...no...‘ a nechtěla bych ho nějak jako urazit, nebo aby se cítil nepříjemně, takže to bych asi preferovala tu zprávu, ale jako kdyby to byl někdo, kdo se mi třeba taky líbí, tak bych asi preferovala třeba to, kdyby mi to řekl napřímo.“*

### **3.4.5 kód „chování ostatních na sociálních sítích“**

Chování ostatních na sociálních sítích bylo respondenty označováno za chování **falešné** či **neautentické**, tzn. v nesouladu s reálným chováním. Příkladem mohou být výpovědi Matyldy (15) a Nikoly (15):

Matylda: *„Trochu mi přišlo, že je to (chování) takový od těch ostatních lidí, že to není úplně reálný...že se takhle jako nechovají i normálně.“*

Nikola: *„Třeba u těch kamarádů, to se mi jako líbí, když tam (na sociální sítě) něco přidávají, že občas jsou hezký ty fotky, ale třeba u influencerů mi to přijde falešný občas.“*

Barbora (16) chování ostatních na sociálních sítích dává do souvislosti s **horší snášenlivostí kritiky** v reálném životě:

Barbora: *„Já si myslím, že ty sociální sítě jsou pro ně (vrstevníky) takový obranný. Že tu kritiku neschytají přímo oni do očí a budou si moct rozmyslet, jak na to reagovat...myslím si,*

*že jak hodně věci teď řešíme přes ty sociální sítě, tak už nám chybí takový ten osobní kontakt a všichni si berou hrozně osobně, když jim někdo něco vytkne.“*

## **3.5 kategorie „vztahy s rodiči“**

V rámci kategorie „vztahy s rodiči“ byly rozpracovány 3 kódy:

1. vztah s rodiči – tj. charakter vztahu respondenta s jeho rodiči, popř. rodičem
2. sociální sítě rodičů a komunikace skrz ně – tj. sociální sítě, které mají nainstalované rodiče respondenta a to, jestli je používají ke komunikaci s respondentem
3. přístup rodičů k sociálním sítím – tj. názory rodičů na sociální sítě a výchovné přístupy a omezení, které na respondenty uplatňují

### **3.5.1 kód „vztah s rodiči“**

V rámci výzkumného vzorku převažovala odpověď vyjadřující **dobrý vztah** respondenta k rodičům. Ukázkou může být výpověď Jakuba (16), Kryštofa (15) nebo Tadeáše (15)

Jakub: *„Já jsem spokojenej s tím. S rodičema není nějaký velkej problém nikde, nemyslím si.“*

Kryštof: *„No tak přijde mi, že pro mě chtěj to nejlepší. Někdy se samozřejmě neschodnem, ale to je normální.“*

Tadeáš: *„Tak občas tam hádky jsou, ale dokážeme se vždycky nějak domluvit.“*

### **3.5.2 kód „sociální sítě rodičů a komunikace skrz ně“**

Ve většině případů respondenti uváděli, že jejich rodiče mají buď WhatsApp nebo Facebook. Ke komunikaci s respondenty rodiče nejčastěji používají WhatsApp.

Výjimkou ve výzkumném vzorku byla Barbora (16), jejíž matka využívá více sociálních sítí kvůli své kariéře v online marketingu. Barbora s ní ale i tak komunikuje pouze skrz Whatsapp.

Barbora: *„Máma má (víc sociálních sítí), protože dělá online marketing a komunikuje různě s těma jejíma klientama, takže ta je má...a sleduje mě, ale já jsem si jí skryla...úplně nechci,*

*aby věděla všechno, co třeba dělám ve škole nebo něco takovýho.“*

### **3.5.3 kód „přístup rodičů k sociálním sítím“**

Výzkumný vzorek se dá v rámci omezení času na sociálních sítích formou limitů na telefonu rozdělit rovným dílem na dvě skupiny – skupinu, která limity nikdy neměla a skupinu, která limity měla nastavené dříve, před dovršením 15 let. V současné době ani jeden z respondentů ve výzkumném vzorku na telefonu od rodičů limity nastavené nemá. Z respondentů, kteří limity v minulosti měli, s nimi nejvíce nesouhlasil Tadeáš (15), který uvedl, že si limity sám přenastavil. Ostatní respondenti limity hodnotili neutrálním způsobem.

*Tadeáš: „Já jsem měl limity na sociálních sítích a hodně mi to vadilo...skoro celá rodina má telefony od Applu a vlastně ty limity jsou zaheslované. A já jsem to heslo zjistil a odemknul jsem si to a ty limity od té doby prostě nemám.“*

Z respondentů, kteří dříve limity na telefonu nastavené měli, naprostá většina uvádí, že v současné době rodiči žádným způsobem kontrolování nejsou. Zmíněné lze pozorovat např. ve výpovědi Kryštofa (15), který uvádí, že přestože ho rodiče dřív v užívání sociálních sítích omezovali, dnes o jeho aktivitách na sociálních sítích nemají přehled:

*Kryštof: „Dřív jsem měl omezení pro čas na mobilu, když jsem na něm byl jako hodně. (Teď mi rodiče) nechávají mi volnost. Jako táta moc TikTok nemá rád, protože se o tom všude píše, jak je to špatný a takhle, ale oni (rodiče) asi ani podle mě moc neví, jak to používám...“*

V problematice názorů rodičů na sociální sítě se respondenti ve většině shodují, že jejich rodiče mají k SS spíše **negativní postoj**, a že se jejich obavy nejčastěji týkají **bezpečí a ochrany soukromí** respondentů.

Karolína (14) a Renata (14) si opatrnost svých rodičů vysvětlují zčásti tím, že jejich rodiče nemají žádné sociální sítě:

*Karolína: „Pořád přece jenom jsme trošku jiný generace a jak ty naše rodiče nemaj ty sociální sítě, tak podle mě oni z těch zpráv třeba slyší pořád jenom ty kyberšikany a toto, a tak jako jsou možná trošku víc k těm sociálním sítím opatrnější.“*

*Renata: „...že jako se až moc boje. Jakože, co se tam může dít...nebo jako my to moc*

*neřešíme, ale že jim to nepříjde tak normální jako nám, jakože každéj má Instagram.“*

Barbora (16) uvádí, že její rodiče měli obavy spíše dříve, v období, kdy si Barbora se svými mladšími sestrami nově založily na sociálních sítích účty.

Barbora: *„Spíš měli problém s tím, když jsem byla mladší, že se jim to úplně nelíbilo, že mám sociální síť, že měli strach z toho, co tam budu sdílet a tím jak mám mladší sestry, tak někde sdílely něco, co třeba nebylo úplně vhodné a měli pak pod tím zajímavý komentáře, tak byli jako opatrný, ale tím, že už jsme teďka všechny jako starší, tak už to tolik neřeší a věří nám, že jsme zodpovědný.“*

Rodiče Nikoly (15) nabádají Nikolu k opatrnosti zejména v kontaktu s cizími lidmi:

Nikola: *„(Máma) říká, že to je nebezpečný, že tam jsou různý úchylové.“*

Tadeáš (15) popisuje nedávný konflikt se svou matkou, která nesouhlasila s jeho účastí v online hře Kazmy<sup>8</sup> z důvodu rizika úniku Tadeášových osobních údajů:

Tadeáš: *„Někdy, když to řeknu nehezky (máma) ,buzeruje‘. Já si myslím, že to je moje věc, jak trávím čas na sociálních sítích. Nedávno jsem vstoupil do jedné skupiny, jak byla ta Kazmova hra, ten trezor. Tak my jsme to v té skupině řešili. V té skupině byli úplně cizí lidi, vůbec jsem je neznal, jo, ale žádný osobní údaje jsem jim nepsal, nic o sobě jsem jim neřikal, ale prostě snažili jsme se to vyřešit. A máma po mě chtěla, abych z té skupiny odešel, protože ty lidi jsou cizí, neznám je a nevím, co to jsou za lidi, jestli jsou nějak nebezpečný nebo to. Ale já jsem tam zůstal a jsem tam do teďka.“*

### **3.6 kategorie „pravidla školy ohledně užívání telefonů“**

V této kategorii byl rozpracován kód „pravidla a přístup školy k používání telefonu“, tj. respondentovo vnímání školních opatření týkajících se užívání telefonů.

#### **3.6.1 kód „pravidla a přístup školy k používání telefonů“**

Většina respondentů uvedla, že je používání telefonu při výuce v jejich škole zakázané. Přestože se jednotlivé školy lišily v míře tolerance takového chování, respondenti se napříč

---

<sup>8</sup> Česká mediálně známá osobnost

vzorkem shodovali v tom, že by telefony ve výuce zakázané být měly. Jako důvod byla nejčastěji uváděna **zhoršená schopnost se soustředit na hodinu** (viz výpověď Jonáše {16}). Jako výjimka ze zákazu pak byla uváděna situace, kdy sám učitel vyzve studenty k užívání telefonu v rámci vzdělávacích kvízů či jiných aktivit, to ilustruje výpověď Barbory (16).

Jonáš: „*No podle mě by se měli zakázat v hodinách ty mobily, protože pak se ten člověk nesoustředí.*“

Barbora: „*Je fajn když ti učitelé ty telefony trochu zapojují do té výuky, že to je třeba zajímavější, třeba dělat kahooty, různé kvízy, tak mi přijde, že to zpestří trochu tu hodinu, než celou hodinu jenom výklady.*“

I v případech, kdy byly některé praktiky školy popsány jako nepřiměřené, respondenti nakonec vždy došli k názoru, že se školní politikou zákazu telefonů souhlasí. To popisuje např. Karolína (14), která si díky zkušenostem své kamarádky uvědomila, jaká rizika výuka bez zákazu telefonů do školního prostředí přináší.

Karolína: „*Mně to přijde takový horší, že třeba, když počítáme fakt nějaký příklady těžší z matematiky a ted'ka, když to jenom cvičíme, tak si to můžeme vykalkulovat někdy, ale když prostě někdo si to (kalkulačku) zapomene, tak že by klidně mohl použít mobil, a to když ti to zakážou, tak to zdržuje trošku tebe, takže mi to přijde, že jakoby to mohli trošku třeba povolovat v rámci třeba té výuky... ale pak je tam další extrém, že třeba naše kamarádka, tak oni na hodinách normálně používají telefony a pak nevnímají toho učitele, protože jsou třeba na mobilu, tak to mi přijde, že je zase dobře, že ty mobily u nás jsou takový trošku tabu, protože pak se nestává, že půlka lidí je takhle (\*sedí a kouká do mobilu\*) a dělá tohle (\*scrolluje\*) a pak nevnímají a chápu ty učitele, že asi chtějí, abychom se třeba o přestávkách socializovali, a abychom si povídali.*“

# Diskuze a závěr

V diskuzi a závěru práce jsou shrnuty a diskutovány výsledky praktické části.

## 1. trávení volného času

Při otázce na způsob, jakým respondenti tráví svůj volný čas, byly ve většině případů uváděny pohybové aktivity, např. docházení do sportovního kroužku, pobyt venku s přáteli nebo cvičení. Pouze tři respondenti z výzkumného vzorku uvedli, že svůj čas tráví na sociálních sítích. Navzdory tomu z výzkumného šetření vyplynulo, že sociální sítě užívá k trávení volného času všech deset respondentů téměř každý den. Tato data potvrzuje i celorepublikový výzkum Šmahela et al. (2020), ve kterém vyšlo najevo, že české děti ve věku od 9 do 16 let sociální sítě denně užívají zejména ke sledování videí.

Dle mého názoru lze popsané skutečnosti vysvětlit tzv. „smartphone attachmentem“ (upnutím se na chytrý telefon). Smartphone attachment je charakteristický silnou až symbiotickou formou vztahu jedince s jeho chytrým telefonem. Tento symbiotický vztah se v praxi projevuje zejména vnímáním chytrého telefonu jako jedné ze svých blízkých osob nebo jako části svého vlastního já. Smartphone attachment vzniká jako mechanismus ke snížení úzkosti, chytrý telefon má pak na jedince obdobný vliv jako má na kojence dudlík. (Throuvala et al., 2019) Tyto poznatky mě přivádějí k domněnce, že jsou respondenti v mé studii se svým telefonem sžiti do takové míry, že ani nepřemýšlí nad tím, že si telefon berou do ruky nebo na trávení času. K trávení času na telefonu, který se vlivem smartphone attachmentu téměř stává součástí jejich tělesna, tak často dochází automaticky, bez hlubšího přemýšlení. Toto zjištění podle mého názoru také souvisí s častým podhodnocováním adolescentů času stráveného na telefonu a sociálních sítích, na které upozornil výzkum Blahošové et al. (2023), kdy je pro adolescenty trávení času na telefonu tak přirozenou aktivitou, že si často ani sami neuvědomují množství času, které na něm tráví. Domnívám se, že zmíněný zkreslený náhled na čas strávený na telefonu pak může u některých jedinců vytvářet dojem, že mají svůj čas na telefonu pod kontrolou, čímž může zvyšovat jejich tendence k závislosti na telefonu.

## 2. postoj k sociálním sítím

Jedním z výzkumných cílů práce bylo zjistit, jaké výhody a nevýhody si adolescenti spojují se sociálními sítěmi a jestli se jejich pohled změnil od doby instalace první sociální sítě. Podobný výzkumný cíl měla i kvantitativní studie Martina et al. (2018) provedená s 593 americkými studenty středních škol ve věku od 12 do 16 let. V dotazníkovém šetření studenti jako největší výhodu sociálních sítích uváděli zisk informací (např. o tom, co dělají jejich přátelé či známí), komunikaci s přáteli a zábavu. Mezi nevýhodami pak studenti uváděli zejména nevhodné a znepokojivé příspěvky, nevhodné chování ostatních (např. nenávistné a kritické komentáře) a obavy o soukromí a bezpečnost. Tato zjištění reflektoval i můj výzkum, kde bylo při otázce na pozitiva spojená se sociálními sítěmi nejčastěji zmiňováno udržování kontaktu s přáteli, komunikace, zisk informací a inspirace. Výzkumná zjištění se podobala i v udávaných nevýhodách spojovaných s užíváním sociálních sítích, kde byly v rámci mého výzkumného vzorku nejčastěji zmiňovány nenávistné či hodnotící poznámky vůči jednotlivcům, zhoršení nálady v souvislosti s porovnáváním se s jinými uživateli na sociálních sítích, motiv přetvářky a falše a tendence k prokrastinaci.

Z obou výzkumů je patrné, že adolescenti vnímají v souvislosti s užíváním sociálních sítích především pozitivní a negativní vliv sociálních sítích na jejich psychický stav. V tomto okamžiku lze ovšem pouze diskutovat o tom, jaký vliv převažuje. Nicméně faktem je, že podle Národního ústavu duševního zdraví dlouhodobě narůstá počet dětí vykazujících známky střední až těžké deprese, která je odbornou literaturou (Keles et al., 2020, McCrae et al., 2017; Vidal et al., 2020) u dětí a adolescentů často dávána do souvislosti právě s nadměrným užíváním sociálních sítí.

V respondenty zmiňované přetvářce a falši na sociálních sítích lze také vidět určitou souvislost s popisovanou Goffmanovou teorií „impression managementu“ (viz 1.4.3 Dramaturgická analýza a společnost spektaklu). Podobně jako v případě šestnáctiletého Jakuba a Barbory i jiní respondenti ve výzkumném vzorku nahlíží na aktivitu ostatních na sociálních sítích optikou podobnou dramaturgické analýze a to zejména v aspektu záměrné úpravy svého já do jeho ideální digitální podoby určené sebe prezentaci.

Jakub: *„Třeba se podíváš na nějaký storyčko a prostě všichni si něco užívaj a teď ty sedíš doma a máš pocit jakože nic moc neděláš, ale oni taky vlastně posílaj na ty sociální sítě*

*jenom ty highlighty, jako to nejlepší.“*

Barbora: *„Sdílení věcí na sociálních sítích je taková trochu utopie, že je to vlastně něco takovýho nereálného a všichni, kdo se na to koukají vidí vlastně nereálný svět toho člověka, kterej to tam sdílí...“*

Na základě těchto zjištění se tedy dá konstatovat, že si můj výzkumný vzorek uvědomuje, že sociální sítě slouží mimo jiné i jako účinný nástroj k sebe prezentaci, která je často uměle vytvářená uživateli pro zanechání „ideálního“ dojmu o jejich osobě.

Změna ve vnímání sociálních sítích se do mého vzorku výrazně nepromítla. Převaha respondentů uvedla, že si podobná rizika a výhody užívání sociálních sítích uvědomovala již při instalaci své první sociální sítě. Domnívám se, že tuto skutečnost lze vysvětlit zejména tím, že velká část respondentů uváděla, že má sociální sítě nainstalované krátce, tudíž k výrazné změně vnímání ještě nemohlo dojít.

### **3. důvod/způsob užívání sociálních sítí**

Během rozhovorů byli respondenti mimo jiné dotazováni jak na svou motivaci ke stažení sociálních sítích, tak na to, k čemu sociální sítě využívají v současnosti. Souvisle s motivací teenagerů k instalaci sociálních sítích se v poslední době hovoří o prožívání tzv. FOMO – „Fear of Missing Out“ (strach ze zmeškání). Pojem FOMO popisuje intenzivní obavu, kterou jedinec má z toho, že bude nepřítomen a vynechán z obohacujících zážitků, kterých se účastní jeho okolí. FOMO se projevuje zejména touhou jedince mít přehled a být ve spojení s tím, co ostatní dělají. (Przybylski et al., 2013) I v mém výzkumném vzorku se vliv FOMO ukázal jako jeden z motivačních faktorů pro instalaci sociálních sítí, jak to vhodně ilustruje odpověď Kryštofa (15):

Kryštof: *„(Sociální sítě jsem si nainstaloval) kvůli tomu, že vlastně všichni to začali nějak používat a nechtěl jsem být vynechaný.“*

Další ze známek prožívání FOMO v souvislosti s digitálním prostředím kromě zmíněného může být častá kontrola obsahu na sociálních sítích nebo kontrola notifikací ze sociálních sítí (Hodkinson, 2019). Ve výzkumném vzorku se vyskytlo několik respondentů, kteří uváděli, že mají k oběma nebo k jedné z činností od doby instalace tendence. To lze demonstrovat



výpovědi Matyldy (15):

Matylda: *„No, asi mám potřebu pořád kontrolovat třeba ty storičky nebo takhle, jako co lidi dělaj.“*

Jinou často zmiňovanou motivací pro instalaci sociálních sítí byla nezaplatněné chatování s přáteli nebo zisk specifických informací od oblíbených mediálně známých osob jako v případě Jakuba (16):

Jakub: *„Měl jsem prostě oblíbenýho Youtubera, od kterýho jsem chtěl mít nějaký informace, rychlý, který ses dozvěděl nejrychleji na tom Instagramu.“*

Na otázku o tom, co v současnosti respondenty motivuje k užívání sociálních sítí, většina z nich odpověděla, že jim sociální sítě slouží jako určitá „výplň času“ a nejvíc je využívají k vlastnímu pobavení. Tato zjištění v českém prostředí reflektuje i výzkum Šmahela et al. (2020) a výzkum Blahošové et al. (2023).

Jedno z možných vysvětlení, proč se primární motivace užívání sociálních sítí změnila z užívání ke komunikaci na užívání k vlastní zábavě, se týká proměny charakteru samotných sociálních sítí. Ty se v dnešní době spíše než na samotnou komunikaci soustřeďují na poskytnutí dostatečných materiálů ke trávení volného času (Throuvala, 2019). Nicméně se jedná o téma, které v odborné literatuře nemá dostatečné pokrytí. Pro potvrzení této domněnky by proto bylo třeba nejdříve tuto mezeru doplnit.

V rámci hodnocení trávení času na sociálních sítích se převaha respondentů vyjadřovala ve smyslu, že během týdne na sociální sítě nemá kvůli kroužkům a škole čas, tudíž na nich tráví čas spíše o víkendu. Na podobná zjištění ukazují i výsledky studie ESPAD (2020), kdy o víkendu nadměrné množství času stráveného na sociálních sítích (tzn. 4 hodiny a více) udává o 10 % více respondentů, než ve všední den. Nicméně přestože někteří respondenti z mého vzorku naznačují, že času na sociálních sítích občas tráví více, než by sami chtěli, většina z nich toto chování nereflektuje příliš kriticky. To demonstruje odpověď Jonáše (16) a Karolíny (14)

Jonáš: *„Jako neříkám, že to je úplně málo, ale nepřijde mi to zas tak hrozný...“*

Karolína: *„Taky se samozřejmě někdy stane, že si řekneme ‚No dobře, tak teďka ještě dvacet*

*minutek, třeba se podíváme na nějaký film a potom se budeme učit‘ a někdy samozřejmě přetáhneme, ale jakoby nic extra.“*

Domnívám se, že tuto skutečnost lze vysvětlit tzv. „optimism bias“ (přehnaným optimismem). Optimism bias se projevuje tendencí jedinců věřit, že je rizika odvíjející se od jejich chování zasáhnou s menší pravděpodobností, než jejich okolí. Lidé tedy na své chování pohlížejí méně kriticky než na chování svého okolí, což pak ve výsledku může vést k menší opatrnosti a zanedbané prevenci vlastního rizikového chování. (Li, 2008) V případě mého výzkumného vzorku je podle mého názoru „optimism bias“ uplatňováno zejména přehnanou důvěrou ve vlastní kontrolu a regulaci času stráveného na sociálních sítích. Ta stojí proti nedůvěře k vrstevníkům, kterou lze demonstrovat v dožadování se pravidel ohledně užívání sociálních sítích ve školách (viz níže).

#### **4. vztahy s přáteli a vrstevníky**

Dalším z výzkumných cílů bylo zjistit jakou formu kontaktu respondenti preferují při komunikaci se svými vrstevníky. Výsledky mé studie ukázaly, že respondenti jednoznačně preferují komunikaci tváří v tvář a to především kvůli tomu, že při komunikaci skrz sociální sítě vnímají zvýšené riziko nedorozumění a obtížnější vyjádření zamýšleného tvrzení. Jako překážku komunikace skrz sociální sítě také vnímají neschopnost čtení obličejových výrazů a horší prožitek z komunikace. Nicméně navzdory tomu se většina mého výzkumného vzorku shodla na tom, že je pro ně komunikace skrz sociální sítě jednodušší. Tento trend sleduje i studie Kurniady et al. (2022), kde autoři uvádí, že se mezi adolescenty pro svou jednoduchost digitální komunikace v průběhu posledních několika let pomalu stává preferovanějším typem komunikace, než komunikace tváří v tvář. Můj výzkumný vzorek dával zmíněnou jednoduchost do souvislosti zejména s odkladnou reakcí, větším prostorem na rozmyšlení odpovědi a upřímností. To bylo respondenty obzvláště oceňováno pokud se jednalo o sdělování nepříjemných věcí, např. o hypotetickém případě, kdy by jim byl vyznán romantický zájem, který by ovšem neopětovali jako v případě Karolíny (14):

*Karolína: „Kdyby mi to (milostný zájem) chtěl říct někdo ke komu to necítím stejně, tak bych asi byla radši, kdyby mi to napsal, protože bych alespoň měla čas to promyslet a potom mu odepsat nějakou zprávu, ale kdyby to na mě jako vybalil jakože na přímo, tak bych byla taková jako ‚Ugh...no...‘ a nechtěla bych ho nějak urazit, nebo aby se cítil nepříjemně.“*

Hartas (2021) dává popsanou tendenci k preferenci digitální komunikace nad komunikací fyzickou u adolescentů do souvislosti s problémy při budování vztahů a společenských dovedností a také např. k nedostatečnému vývoji adolescentovi emoční odolnosti. Zmíněné u svých vrstevníků ve vzorku vyzorovali Barbora (16) s Kryštofem (15):

Barbora: *„Myslím si, že jak hodně věci teď řešíme přes ty sociální sítě, tak už nám chybí takový ten osobní kontakt a všichni si berou hrozně osobně, když jim někdo něco vytkne.“*

Kryštof: *„Že to jako mi přijde, že to (sociální sítě) celkem ničí ty kontakty a lidi jsou pak jako antisociální, že vlastně se pak i styděj.“*

V této souvislosti lze pouze uvažovat o tom, zda adolescenti cítí, že má řešení obtížných věcí přes sociální sítě vliv na jejich schopnost se o nich bavit osobně a pokud cítí, že ano, jaké dopady to může mít na ně a jejich vztahy. To by podle mého názoru mohlo být předmětem dalšího zkoumání.

Přestože respondenti zmiňovali, že se s přáteli nejčastěji setkávají a tráví čas venku, převaha respondentů se vyjádřila ve smyslu, že sociální sítě hrají při takovém setkávání velkou roli jako zdroj společných témat a zábavy. Respondenti sociální sítě do času se svými kamarády zahrnovali ve formě hromadného sledování určitých účtů na sociálních sítích, ve formě diskuze o zobrazovaných příspěvcích, nebo ve formě kombinace obojího jako v případě Barbory (16).

Barbora: *„Jsou taky momenty, kdy se bavíme tím, co kdo přidá třeba na TikTok...bavíme se nad tím, nebo čteme tam různé citáty a máme pak černý svědomí, co tam pak vlastně děláme. Nevím, třeba Shopaholic Adel...tak tomu se zasmějeme, když máme třeba špatnej den ve škole, nebo něco takovýho...“*

Z toho lze usuzovat, že sociální sítě výzkumnému vzorku neslouží pouze jako prostředek ke komunikaci a k individuální zábavě či inspiraci, ale také jako prostředek ke sblížení se s vrstevníky. Je otázkou jestli a do jaké míry se na této funkci stanou vztahy adolescentů v budoucnosti závislé.

## 5. vztah s rodiči

V roce 2015 George a Odgers představily seznam sedmi strachů, kteří rodiče zažívají ve vztahu k aktivitám svých potomků na internetu a sociálních sítích. Můj výzkum zachytil pouze první dva z nich – strach z nebezpečné komunikace adolescentů s cizími lidmi a strach z kyberšikany. Ostatní strachy nebyly respondenty zmíněny.

Jako důvod, proč si rodiče uvědomují více rizika nebezpečné komunikace, než např. zvýšené riziko deprese či úzkosti se nabízí skutečnosti, že většina rodičů respondentů užívá jiné sociální sítě než samotní respondenti. Navíc rodiče v rámci svého digitálního sociálního jednání používají tyto platformy k jinému typu komunikace a prezentace, než jejich potomci, tudíž je možné, že si určitá rizika ani sami nedovedou domyslet. Toto tvrzení je podpořeno i zprávami z Pew Research Centre z roku 2021 a 2022, ve kterých bylo uvedeno, že nejčastěji užívanou sociální sítí lidí ve věku od 30 do 49 let je Youtube (91 %) a Facebook (77 %), zatímco u teenagerů je to Youtube (95 %), Tiktok (67 %) a Instagram (62 %). K podobným závěrům týkajícím se „digital divide“ (digitální propasti) mezi rodiči a jejich dětmi způsobené jinou formou užívání sociálních sítí dochází také výzkum Pásztor a Bak (2020).

V rámci otázky na rodičovské kontroly času stráveném na sociálních sítích, převaha výzkumného vzorku zmínila kontrolu prostřednictvím časových limitů. Tato zjištění potvrzují i výsledky studie Martina et al. (2018), ve které autoři uvedli, že v průměru polovina rodičů online aktivity svých dětí průběžně kontroluje, a to zejména pomocí limitů na telefonu. Nicméně v případě výzkumného vzorku se ukázalo, že tak rodiče činili pouze do 15 let věku svých potomků, tj. do věku, kdy je možné skrz telefon regulovat online aktivity dětí. Poté se již většinou o kontrolu online aktivit svých potomků či diskuzi o sociálních sítích nesnažili. To ilustrují výpovědi Kryštofa (15) a Jonáše (16):

Kryštof: *„Jako nechávaj mi volnost. Jako táta moc TikTok nemá rád, protože se o tom všude píše, jak je to špatný a takhle, ale oni asi ani podle mě moc neví, jak to používám.“*

Jonáš: *„Jako když jsem byl mladší, tak mi říkali, že jsem na to (sociální sítě) moc mladej, ale teď už to neřešej.“*

V poslední době byly přitom zveřejněny četné vědecké publikace s doporučeními o tom, jak k tématu z pozice rodiče přistupovat. Tyto studie (Bozzola et al., 2019; Costello & Ramo,

2017; Sampasa-Kayinga & Chaput, 2016; Slussareff, 2021) vyzdvihují zejména otevřenou komunikaci o sledovaném obsahu na sociálních sítích a diskuzi o dopadech nadměrného užívání sociálních sítí, zejména diskuzi o užívání telefonu těsně před spaním a místo vykonávání fyzické aktivity. Na základě toho by bylo podle mého názoru vhodné začít ve společnosti klást větší důraz na významnost komunikace o užívání sociálních sítích mezi rodiči a dětmi, a to i poté, co děti dosáhnou věku 15 let. Vzhledem k nedostatečnému množství dostupné literatury s doporučeními o zmíněném v českém jazyce by také bylo vhodné se v českém prostředí zaměřit na její doplnění a rozšíření.

## 6. pravidla školy ohledně užívání telefonů

Posledním z výzkumných cílů bylo zjistit, jakým způsobem respondenti vnímají pravidla, která na užívání telefonů vztahuje jejich škola. Z rozhovorů s respondenty vyšlo najevo, že většina z nich vidí zákaz telefonů v hodinách jako opodstatněný a to především kvůli tomu, že ostatní studenty rozptylují od výuky. To naznačuje příklad Kryštofa (15), který se na konci rozhovoru téma krátce zmínil v rámci prostoru pro vlastní připomínky.

Tazatelka: „...*kdybys mi ještě chtěl něco říct o tom tématu, co jsme třeba nezmínili...*“

Kryštof: „*Že ještě v té škole, že tam jde vidět, že hodně lidí je na těch mobilech při hodině vlastně.*“

Tazatelka: „*Jakože máš pocit, že to je velkej problém?*“

Kryštof: „*Jo je...*“

Jak již bylo naznačeno výše podle mého názoru lze souznění s restriktivními pravidly o užívání telefonů částečně vysvětlit „optimism bias“. Respondenti tak pohlíží na své spolužáky jako na jedince, kteří jsou riziky užívání sociálních sítích ohroženi více a jsou vůči nim více bezbranní, tudíž vyžadují větší kontrolu z okolí, než oni sami.

# Summary

This bachelor's thesis aimed to provide a deeper insight into how adolescents between the ages of 14 and 16 reflect and interpret the presence of social networks in their relationships. For this purpose, ten semi-structured interviews were held with respondents from 14 to 16 years of age, which were subsequently transcribed word for word and analysed through content analysis of the text using REQUAL (qualitative data analysis software).

The analysis of the results showed that in connection with the use of social network the respondents are aware of its positive aspects, among which they most frequently mentioned communication with friends, gaining information and inspiration, as well as its negative aspects, among which they most often mentioned hateful and evaluative comments, mood deterioration, pretence and falsity and the tendency to procrastinate. These findings were consistent with the quantitative research by Martin et al. (2018). However, the risks of negative effects of social networks were only perceived to be threatening for the respondents' peers, which was manifested by the demand of restrictions on the use of mobile phones in schools. On the contrary, the respondents tended to underestimate the same risks for themselves. This finding has been linked to "optimism bias", which is used to explain a phenomenon characterized by an individual's tendency to believe that risks arising from his behaviour are less likely to affect him than those around him that act in the same way. (Li, 2008)

Another finding regarding communication through social networks was that the respondents unequivocally stated that they prefer face-to-face communication over communication through social networks. This preference was explained by the fact that they perceived an increased risk of misunderstanding when communicating through social networks and they found it more difficult to express themselves correctly. Additionally, the inability to read facial expressions and a worse experience of communication was mentioned among the disadvantages of communication through social networks as well. However, despite this, the majority of my research sample concurred in the fact that they perceive the communication to be easier through social networks. This trend was also followed by the study of Kurniady et al. (2022), where the authors stated that over the last few years, due to its simplicity, digital communication slowly started to become a more preferred type of communication among

adolescents than communication face-to-face. My research sample related the mentioned simplicity specifically to the option of a delayed reaction, to having more space to think about the answer and to the fact that it is easier to be honest on social networks. This was especially appreciated when it came to communicating unpleasant things, for example, in a hypothetical situation where somebody would be romantically interested in them, but they would not reciprocate their interest. In connection with this, one can only think about whether adolescents feel that solving unpleasant and difficult things through social networks influences their ability to talk about them in person, and if so, what effects on them and their relationships it can possibly have. In my opinion, this could be the subject of a further research.

The majority of respondents also mentioned that social networks play a big role as a source of common topics and entertainment when meeting with friends. Respondents typically included social networks in their time with their friends in the form of collective viewing of social media content, in the form of discussion about posts seen on social media in their free time, or in the combination of both. Therefore, it can be concluded that social networks serve the research sample not only as means of communication or means of an individual entertainment or inspiration, but also as means of bonding with peers. This raises a question whether and to what extent will the relationships of adolescents become dependent on this function in the future.

## Použitá literatura

“child study, n.”. Oxford English Dictionary, Oxford University Press, September 2023, <https://doi.org/10.1093/OED/2799219831>

„out-group, n.“. Oxford English Dictionary. Oxford University Press, July 2023 <https://doi.org/10.1093/OED/8915010895>

ALBERT, Dustin; CHEIN, Jason; STEINBERG, Laurence. The teenage brain: Peer influences on adolescent decision making. *Current directions in psychological science*, 2013, 22.2: 114-120.

ANDERSON, Laurel; MCCABE, Deborah Brown. A coconstructed world: Adolescent self-socialization on the internet. *Journal of Public Policy & Marketing*, 2012, 31.2: 240-253.

ANDREWS, Jack L.; AHMED, Saz P.; BLAKEMORE, Sarah-Jayne. Navigating the social environment in adolescence: The role of social brain development. *Biological Psychiatry*, 2021, 89.2: 109-118.

ARNETT, Jeffrey Jensen. Adolescents' uses of media for self-socialization. *Journal of youth and adolescence*, 1995, 24.5: 519-33.

AUXIER, Brooke; ANDERSON, Monica. Social media use in 2021. *Pew Research Center*, 2021, 1: 1-4.

BARRY, Christopher T., et al. Adolescent social media use and mental health from adolescent and parent perspectives. *Journal of adolescence*, 2017, 61: 1-11.

BEYENS, Ine; FRISON, Eline; EGGERMONT, Steven. “I don’t want to miss a thing”: Adolescents’ fear of missing out and its relationship to adolescents’ social needs, Facebook use, and Facebook related stress. *Computers in human behavior*, 2016, 64: 1-8.

BLACKWELL, Lindsay; GARDINER, Emma; SCHOENEBECK, Sarita. Managing expectations: Technology tensions among parents and teens. In: *Proceedings of the 19th ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work & Social Computing*. 2016. p. 1390-1401.



BLAHOŠOVÁ, J., et al. Jak čeští adolescenti používají své mobily? Analýza dat z chytrých telefonů [How do Czech adolescents use their mobile phones? Smartphone data analysis] Brno: Masarykova univerzita; 2023. 2023.

BLAHOŠOVÁ, J., et al. Jak čeští adolescenti používají své mobily? Analýza dat z chytrých telefonů [How do Czech adolescents use their mobile phones? Smartphone data analysis] Brno: Masarykova univerzita; 2023. 2023.

BONEVA, Bonka, et al. Teenage communication in the instant messaging era. 2006.

BOYDEN, Jo, et al. *Adolescence and youth: A time of responsibility and transformation*. In: *Tracing the Consequences of Child Poverty*. Policy Press, 2019. p. 101-132.

BOZZOLA, Elena, et al. Media use during adolescence: The recommendations of the Italian Pediatric Society. *Italian journal of pediatrics*, 2019, 45: 1-9.

BOZZOLA, Elena, et al. The use of social media in children and adolescents: Scoping review on the potential risks. *International journal of environmental research and public health*, 2022, 19.16: 9960.

BRANJE, Susan, et al. Dynamics of identity development in adolescence: A decade in review. *Journal of Research on Adolescence*, 2021, 31.4: 908-927.

BRIZIARELLI, Marco; ARMANO, Emiliana. From the notion of spectacle to spectacle 2.0: The dialectic of capitalist mediations. In: *Spectacle 2.0: Reading Debord in the Context of Digital Capitalism: Reading Debord in the Context of Digital Capitalism*. London: University of Westminster Press, 2017. p. [15]-47.

BROWN, B. Bradford; PRINSTEIN, Mitchell J. (ed.). *Encyclopedia of adolescence*. Academic Press, 2011.

BROWNE, Kath. Snowball sampling: using social networks to research non-heterosexual women. *International journal of social research methodology*, 2005, 8.1: 47-60.

COSTELLO, Caitlin R.; RAMO, Danielle E. Social media and substance use: what should we be recommending to teens and their parents?. *Journal of Adolescent Health*, 2017, 60.6: 629-630.

CRISOGEN, Disca Tiberiu. Types of socialization and their importance in understanding the phenomena of socialization. *European Journal of Social Science Education and Research*, 2015, 2.4: 331-336.

ČERNÁ, Alena, et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Grada Publishing as, 2013.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Obyvatelstvo podle pohlaví a základních věkových skupin*, 2020.

DARMON, Muriel. *Socialization*. John Wiley & Sons, 2023.

DEMOS, John; DEMOS, Virginia. Adolescence in historical perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 1969, 632-638.

DIENLIN, Tobias; JOHANNES, Niklas. The impact of digital technology use on adolescent well-being. *Dialogues in clinical neuroscience*, 2020, 22.2: 135-142.

DYIKUK, J. Justine. The Digital Age: Bridging the Communication Gap Between Digital Natives and Digital Immigrants. 2019.

ESPAD Group (2020). ESPAD report 2019: Results from the European school survey project on alcohol and other drugs. EMCDDA Joint Publications. Publications Office of the European Union. [http://www.espad.org/sites/espad.org/files/2020.3878\\_EN\\_04.pdf](http://www.espad.org/sites/espad.org/files/2020.3878_EN_04.pdf)

GEORGE, Madeleine J.; ODGERS, Candice L. Seven fears and the science of how mobile technologies may be influencing adolescents in the digital age. *Perspectives on psychological science*, 2015, 10.6 832-851.

GIORDANO, Peggy C. *Relationships in adolescence*. Annual review of sociology, 2003, 29.1: 257-281.

GOFFMAN, Erving. The presentation of self in everyday life London. *Allen Lane*, 1959.

GRUSEC, Joan E. Parental socialization and children's acquisition of values. *Handbook of parenting*, 2002, 5: 143-167.

HALL, G. Stanley. *Adolescence*. New York, D. Appleton and Company, 1904, ISBN 978-1-4419-0463-8 Dostupné z <https://doi.org/10.1037/10618-000>

HANDCOCK, Mark S.; GILE, Krista J. Comment: On the concept of snowball sampling. *Sociological methodology*, 2011, 41.1: 367-371.

HARTAS, Dimitra. The social context of adolescent mental health and wellbeing: Parents, friends and social media. *Research Papers in Education*, 2021, 36.5: 542-560.

HESSLER, Richard M., et al. Qualitative research on adolescent risk using e-mail: A methodological assessment. *Qualitative Sociology*, 2003, 26: 111-124.

HODKINSON, Chris. 'Fear of Missing Out'(FOMO) marketing appeals: A conceptual model. *Journal of Marketing Communications*, 2019, 25.1: 65-88.

HOGAN, Bernie. The presentation of self in the age of social media: Distinguishing performances and exhibitions online. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 2010, 30.6: 377-386.

HOU, Yubo, et al. Social media addiction: Its impact, mediation, and intervention. *Cyberpsychology: Journal of psychosocial research on cyberspace*, 2019, 13.1.

JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2007. Vyd. 2., s. 220. ISBN 978-80-7367-269-0.

KELES, Betul; MCCRAE, Niall; GREALISH, Annmarie. A systematic review: the influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International journal of adolescence and youth*, 2020, 25.1: 79-93.

KELES, Betul; MCCRAE, Niall; GREALISH, Annmarie. A systematic review: the influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International journal of adolescence and youth*, 2020, 25.1: 79-93.

KELLY, Yvonne, et al. Social media use and adolescent mental health: Findings from the UK Millennium Cohort Study. *EClinicalMedicine*, 2018, 6: 59-68.

KHULLAR, Mala. In Search of 'Relevant Education. *Sociological Bulletin*, 1990, 39.1-2: 147-165.

KIETZMANN, Jan H., et al. Unpacking the social media phenomenon: towards a research agenda. *Journal of public affairs*, 2012, 12.2: 109-119.

KINCL, Tomáš; ŠTRACH, P. Born digital: Is there going to be a new culture of digital natives?.. *Journal of Global Scholars of Marketing Science*, 2021, 31.1: 30-48.

KONISKI, Elisa. 'Please turn it off': Negotiations and morality around children's media use at home. *Discourse & Society*, 2018, 29.2: 142-159.

KOPECKÝ, K.; SZOTKOWSKI, R. Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. *Addictology/Adiktologie*, 2015, 15.3.

KRAVCHENKO, Sergei, The Digitalization of Socium: Its Side Effects on the Socialization of the Young People (January 13, 2020). Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3518317> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3518317>

KURNIADY, Dedy Achmad, et al. *Development of the Adolescents' Communicative Culture in the Context of Digitalization of Additional Education*. *Emerging Science Journal*, 2023, 6: 264-279.

LI, Xigen. Third-person effect, optimistic bias, and sufficiency resource in Internet use. *Journal of communication*, 2008, 58.3: 568-587.

LUKAVSKÁ, Kateřina, et al. Measuring Parental Behavior towards Children's Use of Media and Screen-Devices: The Development and Psychometrical Properties of a Media Parenting Scale for Parents of School-Aged Children. *International journal of environmental research and public health*, 2021, 18.17: 9178.

MARABELLI, Marco; NEWELL, Susan; GALLIERS, Robert D. The materiality of impression management in social media use: a focus on time, space and algorithms. 2016.

MAREE, J. G. (2022). The psychosocial development theory of Erik Erikson: critical overview. *The Influence of Theorists and Pioneers on Early Childhood Education*, 119-133.

MARSHALL, Gordon. Oxford Dictionary of Sociology. 2nd edition. Reading, England: Oxford University Press, 1998. ISBN 0-19-280081-7.

MARTIN, Florence, et al. Middle school students' social media use. *Journal of Educational Technology & Society*, 2018, 21.1: 213-224.

MCCRAE, Niall; GETTINGS, Sheryl; PURSSELL, Edward. Social media and depressive symptoms in childhood and adolescence: A systematic review. *Adolescent Research Review*, 2017, 2: 315-330.

NÁRODNÍ ÚSTAV DUŠEVNÍHO ZDRAVÍ. Národní monitoring duševního zdraví dětí: 40 % vykazuje známky střední až těžké deprese, 30 % úzkosti. Odborníci připravují preventivní opatření: tisková zpráva. Národní ústav duševního zdraví, 10. října 2023, dostupné online z: <https://www.nudz.cz/pro-media/tiskove-zpravy/narodni-monitoring-dusevniho-zdravi-deti-40-vykazuje-znamky-stredni-az-tezke-deprese-30-uzkosti-odbornici-pripravuji-preventivni-opatreni>

NEŠPOR, Zdeněk R., et al. Sociologická encyklopedie: Společnost spektakulární [online]. 2017 Sociologický ústav AV ČR [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost\\_spektakul%C3%A1rn%C3%AD\\_\(P\\_Spol\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost_spektakul%C3%A1rn%C3%AD_(P_Spol))

O'REILLY, Michelle, et al. Is social media bad for mental health and wellbeing? Exploring the perspectives of adolescents. *Clinical child psychology and psychiatry*, 2018, 23.4: 601-613.

OETTING, Eugene R. Primary socialization theory. Developmental stages, spirituality, government institutions, sensation seeking, and theoretical implications. V. *Substance use & misuse*, 1999, 34.7: 947-982.

PÁSZTOR, Judit; BAK, Gerda. Digital divide: A technological generation gap. *Management, Enterprise and Benchmarking in the 21st Century*, 2020, 158-168.

PETRUSEK, MILOSLAV. Kvantitativní nebo kvalitativní metody?. *Sociologický Časopis/Czech Sociological Review*, 1990, Čís. 1/2: 75-90.

PICONE, Ike. Impression management in social media. *The international encyclopedia of digital communication and society*, 2015, 36: 469-476.

PRAGNYA, Y., et al. Detection of Emotions Using a Boosted Machine Learning Approach. In: *2022 1st International Conference on Computational Science and Technology (ICCST)*. IEEE, 2022. p. 16-21.

PRENSKY, Marc. Digital natives, digital immigrants. *On the horizon*, 2001, 9.5: 1-6.

PRZYBYLSKI, Andrew K., et al. Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in human behavior*, 2013, 29.4: 1841-1848.

RODIONOVA, V. I.; SHVACHKINA, L. A.; BILOVUS, V. K. Transformation of Social Deviations of Teenagers in the Conditions of Digitalization of Modern Society. In: *2nd International Scientific and Practical Conference "Modern Management Trends and the Digital Economy: from Regional Development to Global Economic Growth" (MTDE 2020)*. Atlantis Press, 2020. p. 733-739.

SAMPASA-KANYINGA, Hugues; CHAPUT, Jean-Philippe. Use of social networking sites and adherence to physical activity and screen time recommendations in adolescents. *Journal of Physical Activity and Health*, 2016, 13.5: 474-480.

SIDDIQUI, Shabnoor, et al. Social media its impact with positive and negative aspects. *International journal of computer applications technology and research*, 2016, 5.2: 71-75.

SIMAR. Pravidla realizace výzkumných šetření s dětmi, mládeží a dalšími zranitelnými osobami. Simar. [online] (cit. 29. prosince 2023). Dostupné z: <https://simar.cz/standardy/kvalitativni-standardy/9-dotazovani-deti,-mladeze-a-zranitelnych-osob.html>

SISK, Lucinda M.; GEE, Dylan G. Stress and adolescence: vulnerability and opportunity during a sensitive window of development. *Current Opinion in Psychology*, 2022, 44: 286-292.

SLUSSAREFF, Mgr Michaela, et al. Technologie a děti: současná doporučení pro

pediatry. *Pediatric pro praxi*, 2021, 22.2: 117-120.

SLUSSAREFF, Michaela. *Hry, sítě, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty*. Jan Melvil Publishing, 2022.

SLUSSAREFF, Michaela. *Hry, sítě, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty*. Jan Melvil Publishing, 2022.

SMAHEL, David, et al. EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. 2020.

SMAHEL, David; WRIGHT, Michelle F.; CERNIKOVA, Martina. The impact of digital media on health: children's perspectives. *International journal of public health*, 2015, 60: 131-137.

SMITH, Douglas; LEONIS, Trinity; ANANDAVALLI, S. Belonging and loneliness in cyberspace: impacts of social media on adolescents' well-being. *Australian Journal of Psychology*, 2021, 73.1: 12-23.

SMITH, Jonathan; HEWITT, Belinda; SKRBIŠ, Zlatko. Digital socialization: young people's changing value orientations towards internet use between adolescence and early adulthood. *Information, Communication & Society*, 2015, 18.9: 1022-1038.

STENIUS, Kerstin, et al. How to write publishable qualitative research. *Publishing addiction science: A guide for the perplexed*, 2017, 155-172.

STORNAIUOLO, Amy. Contexts of digital socialization: Studying adolescents' interactions on social network sites. *Human Development*, 2017, 60.5: 233-238.

SUBRAHMANYAM, Kaveri; GREENFIELD, Patricia. Online communication and adolescent relationships. *The future of children*, 2008, 119-146.

ŠABLATŮROVÁ, Nika; REČKA, Karel; BLINKA, Lukas. Validation of the Social Media Disorder Scale using network analysis in a large representative sample of Czech adolescents. *Frontiers in Public Health*, 2022, 10: 907522.

ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana, et al. *Socializace do školního jazyka*. Masarykova univerzita nakladatelství, 2015.

ŠUBRT, Jiří. Dramaturgický přístup Ervinga Goffmana: K českému vydání Goffmanovy knihy" Všichni hrajeme divadlo"/The Theatrical Approach of Erving Goffman: On the Czech publication of Goffman's book" The Presentation of Self in Everyday Life". *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2001, 241-249.

TASHMIN, Nushrat. Art of impression management on social media. *World Scientific News*, 2016, 30: 89-102.

TAYLOR, Steven J.; BOGDAN, Robert; DEVAULT, Marjorie. *Introduction to qualitative research methods: A guidebook and resource*. John Wiley & Sons, 2015.

THROUVALA, Melina A., et al. Motivational processes and dysfunctional mechanisms of social media use among adolescents: A qualitative focus group study. *Computers in Human Behavior*, 2019, 93: 164-175.

TURKLE, S. Alone together. Why we expect more from technology and less from each other. New York, NY: Basic Books, 2011.

VIDAL, Carol, et al. Social media use and depression in adolescents: a scoping review. *International Review of Psychiatry*, 2020, 32.3: 235-253.

VOGEL, E.; GELLES-WATNICK, R.; MSSARAT, N. Teens, social media and technology. *Pew Research Center*, 2022.

YEAGER, David S. *Social and emotional learning programs for adolescents*. The future of children, 2017, 73-94. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/44219022>

ZHU, Chengyan, et al. Cyberbullying among adolescents and children: a comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in public health*, 2021, 9: 634909.

ZIVNUSKA, Suzanne, et al. Social media addiction and social media reactions: The implications for job performance. *The Journal of social psychology*, 2019, 159.6: 746-760.



## **Projekt bakalářské práce**

Jméno a příjmení studujícího: Kristýna Pěstová

Studijní program: Sociologie se specializací Sociální Antropologie

Předpokládaný název práce: Dopad užívání sociálních sítí na potřebu a množství fyzické sociální interakce s vrstevníky u dětí navštěvujících 2. stupeň ZŠ

Předpokládaný název práce v angličtině: Impact of Social Media Use on the Need and Quantity of Physical Social Interaction among Peers on older School Children

Klíčová slova: sociální média, sekundární socializace, děti, fyzické sociální interakce, základní škola, sociální sítě

Klíčová slova v angličtině: social media, secondary socialisation, children, physical social interactions, primary school, social networks

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Průchová Hružová, PhD.

### **Námět práce**

Přestože jsou sociální média v takové podobě, v jaké je známe v současnosti, novou záležitostí, zavedla se do naší společnosti tak rychle a důkladně, že by se jen těžko hledala osoba, která by byla zcela vyproštěna z jejich vlivu. To dokazuje například i fakt, že přestože nás od uvedení prvního smartphonu, IBM Simon, na trh dělí pouze necelých třicet let, jsou dnes smartphony přítomny ve společnosti natolik, že je vlastní 70 % obyvatel ČR (ČSÚ 2020).

Digitální technologie a sociální média nás obklopují nepřetržitě a pandemická doba jejich vliv ještě posílila (statista.com 2022). Jejich užívání se stalo nedílnou součástí našeho života. Využíváme je při aktivitách, v kterých jsme si ještě před několika lety jejich přítomnost neuměli představit – např. k zajištění stravování, při hledání partnerů/partnerek či při organizaci společenského života atd. Tato skutečnost už ze své podstaty vzbuzuje vlnu pozornosti napříč humanitními i technologickými obory. Britská neuroložka Susan Greenfield (2014), jež se věnuje dopadu kybertechnologií na lidský mozek, zde nachází souvislosti s fenoménem ‚climate change‘. Svou tezi o sociálních sítích, o kterých se

domnívá, že vedou k izolaci jejich uživatelů, propojuje s klimatickou změnou zejména v aspektu zmíněné změny – ‚change‘. Uvádí, že stejně tak jako má lidské neekologické chování vliv na klima na planetě Zemi, tak má ‚nový fenomén‘ užívání sociálních sítí vliv na psychickou stránku člověka a na lidský mozek, který se mění tím, jak se novým technologiím snaží přizpůsobit. Nicméně, jak zmiňuje i sama Greenfield, vzhledem k důležitosti a nezastupitelnosti sociálních sítí a médií, jsou často financovány pouze projekty, které zkoumají jejich pozitivní vliv na společnost a těm, jež se snaží odhalit jejich stinnou stránku se dává prostoru méně. Zvláště pokud se jedná o dopad, který mají sociální média na děti (Greenfield, 2014, str. 7-8). Takových projektů ovšem od doby, kdy Greenfield svou knihu vydala, stále přibývá. Příkladem může být např. projekt Sarah Coyne jehož výsledky byly publikovány v roce 2020. Coyne se v něm pokouší vyvrátit hypotézu o tom, že vyšší míra užívání sociálních sítí vede k depresi a úzkostem. Její práce operuje s širokým vzorkem respondentů různých věkových kategorií a mimo zajímavých výsledků a nového pohledu na celou problematiku přináší souhrn dat, výstupů a souvislostí z mnoha jiných důležitých provedených výzkumů na toto téma.

Pokrytí tohoto tématu v České republice není zdaleka tak silné jako v USA, touto tematikou se zabývají většinou bakalářské práce. Pravděpodobně to signalizuje mimořádnou důležitost sociálních médií pro mladou generaci. Po pandemii COVID-19 zájem o témata spojená se sociálními sítěmi a medializací narůstá. Příkladem narůstajícího zájmu může být bakalářská práce A. Jurigové, zabývající se využíváním sociálních sítí adolescenty v době pandemie Covid-19 (Jurigová 2021). Autorka se zaměřila na to, jak adolescenti využívali internet a sociální sítě v době pandemie, a zda jejich užívání a intenzivnější začlenění do výuky vnímali spíše pozitivně nebo negativně. Jurigová došla k závěru, že pozitiva převážila nad negativy, a to zejména proto, že sociální sítě poskytovaly adolescentům během pandemie jediný možný způsob, jak komunikovat s lidmi mimo jejich domov.

Záměrem mé bakalářské práce je hlubší prozkoumání vlivu médií a sociálních sítí na cílovou skupinu starších školních dětí. Teoretickým základem je teorie socializace (primární a sekundární) a její proměny vlivem nových médií. Chci se inspirovat tématy, které otevřela Greenfieldová a rámovat je procesem sekundární socializace odehrávající se na prahu adolescence. Konkrétně mě zajímá, jakým způsobem ovlivňuje aktivita na Messengeru (Facebooku) a Instagramu u starších školáků potřebu a množství reálného fyzického

kontakty a přímé sociální interakce s jejich vrstevníky a přáteli.

Výzkum zaměřuji na věkovou skupinu 14-15letých, pro kterou je charakteristické zejména to, jak důležitou roli pro ni hraje vrstevnická skupina. Děti v tomto věku se začínají více osamostatňovat a začleňovat se více než dříve mezi své vrstevníky. Z toho důvodu jsou pro ně vzájemné sociální interakce **významnější** než pro dospělé. (Erikson, 1996)

Také je třeba zmínit, že se děti v této věkové skupině řadí mezi digitální domorodce, tzn. mezi takové děti, které se narodily do doby, kdy digitální technologie již byly přirozenou součástí běhu společnosti. (Prensky, 2001)

Potřeba a množství sociální interakce, na nichž budu vliv sociálních sítí studovat, je pro sociologii relevantním tématem zejména proto, že se jedná o důležitou součást sekundární socializace jedinců ve společnosti. Sekundární socializace ve společnosti a způsob, jakým probíhá, výrazně ovlivňuje charakter a směřování společnosti jako celku. Proces sekundární socializace totiž slouží jako příprava jedince na jeho roli ve společnosti. Začíná zpravidla po třetím roce života a pokračuje do dospělosti. Socializačními faktory již nejsou rodiče/rodina (tak jako v primární socializaci), nýbrž školy, věkové skupiny, volnočasové organizace, média a pracovní kolektiv. (Giddens, 2013:269)

Téma mé bakalářské práce mě dlouhodobě zajímá a chtěla bych se mu věnovat i nadále. Tato práce by proto mohla být určitou pilotní sondou pro mou diplomovou práci, ve které bych mohla vzorek respondentů rozšířit, a dojít tak k validnějším a datově spolehlivějším výstupům.

**Metodologie:** Bude se jednat o kvalitativní výzkum, kdy metodou sběru dat budou polostrukturované hloubkové rozhovory, včetně možností volného vyjádření k tématu. Tazatelem budu já sama. Rozhovory budu zaznamenávat na diktafon, poté budou následně doslovně přepsány a vyhodnocovány metodou obsahové analýzy textu.

**Výběr respondentů:** metodou „snowball“- tj. řetězový výběr, kdy kontakty na nové/další respondenty budou zprostředkovány samotnými účastníky výzkumu, kteří budou obeznámeni s kritérii, které musí potencionální respondent splnit.

Respondenti budu vybírat z vybraných základních škol v Praze a okolí. Minimální počet

bude 10 osob. Genderově bude vzorek vyvážený. Jednalo by se o žáky 9. třídy ZŠ ve věku od čtrnácti do patnácti let.. Respondenty budu vybírat tak, aby se jejich socioekonomické zázemí (vzdělání rodičů) co nejvíce blížilo situaci v ČR. Ve vzorku budou vyváženě zastoupeni respondenti bydlící ve městě i na venkově

### **Etické souvislosti zvažovaného projektu**

Rodičům i jejich dětem bude stručně vysvětlen účel výzkumu. Vzhledem k tomu, že respondenti budou v době výzkumu neplnoletí, rozhovory a jejich nahrávání bude vždy probíhat po předchozím souhlasu jak respondentů, tak i jejich rodičů. Z tohoto důvodu budou muset rodiče/zákonní zástupci dětí před každým rozhovorem podepsat informovaný souhlas. Rozhovory budou probíhat v nerušeném prostředí, po předchozím odsouhlasení místa respondentem. Budou anonymizována jak jména jednotlivých respondentů, tak jména škol, které budou respondenti navštěvovat. Respondenti budou upozorněni, že mohou kdykoliv od rozhovoru odstoupit a také mít možnost se na mě po již provedeném rozhovoru obrátit, a svoje výpovědi „stáhnout“.

### **Orientační seznam literatury**

1. AHERN, Terence C. *Social Media: Practices, Uses and Global Impact*. New York: Nova Science Publishers, 2017, ISBN 9781536127355.
2. COYNE, Sarah M., et al. Does time spent using social media impact mental health?: An eight year longitudinal study. *Computers in Human Behavior*, 2020, 104: 106160.
3. ERIKSON, Erik Homburger. *Osm věků člověka*. Pragma, Praha, 1996
4. GILES, David. *Psychologie médií*. Grada Publishing as, 2012.
5. GREENFIELD, Susan. *Mind change: How digital technologies are leaving their mark on our brains*. Random House, 2015.
6. CHARLES, S. Social media linked to rise in mental health disorders in teens, survey finds. NBC News. 2019.
7. JURIGOVÁ, Alena. *Využívání sociálních sítí adolescenty v době pandemie Covid-19*. (2021) bakalářská práce

8. LANGA, Claudiu. Social media impact on primary education cycle children's secondary socialization. In: *The International Scientific Conference eLearning and Software for Education*. " Carol I" National Defence University, 2014. p. 256.
9. MACHOVCOVÁ, Markéta. *Vliv médií na děti mladšího školního věku*, Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.
10. MULLER-WOLF, H.-M. Motivational and emotional correlates of lifelong learning: The impact of primary and secondary socialisation. *Scientia Paedagogica Experimentalis*, 1974.
11. O'KEEFFE, Gwenn Schurgin; CLARKE-PEARSON, Kathleen; COUNCIL ON COMMUNICATIONS AND MEDIA. The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 2011, 127.4: 800-804.
12. PRENSKY, Marc. *Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently?*. On the horizon, 2001.
13. RIDEOUT, Victoria & FOEHR, Ulla & ROBERTS, Donald.; *Generation M: Media in the Lives of 8- to 18 – Year-Olds*. Henry J. Kaiser Family Foundation, 2010
14. SHENSA, Ariel. *Social Media and Face-to-Face Interactions Among US Young Adults: Associations with Depression*. 2020. PhD Thesis. University of Pittsburgh.
15. TINTORI, Antonio, et al. The Impact of Socialisation on Children's Prosocial Behaviour. A Study on Primary School Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, 18.22: 12017.
16. TWENGE, Jean M. *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy--and completely unprepared for adulthood--and what that means for the rest of us*. Simon and Schuster, 2017.
17. WATNE, Torgeir; LOBO, Antonio; BRENNAN, Linda. Children as agents of secondary socialisation for their parents. *Young Consumers*, 2011.

## **Seznam příloh**

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Vzor souhlasu se zpracováním osobních údajů a účasti ve výzkumu

Příloha č. 3: Kódovací kniha

# Příloha 1. Dotazník

## warm-up

### zaměřené na respondenta

- **Kolik ti je let?**
- **Na jaké škole studuješ?**
- **Co děláš ve volném čase? / Co tě baví dělat?**
- **Považuješ se za člověka s hodně přáteli? / Co myslíš, máš hodně přátel?  
Je pro tebe hodně důležité, aby si měl přátele?**
- **Co děláš, když se chceš odreagovat? / Jakým způsobem se nejčastěji odreagovááš?**
- **Jak vycházíš s rodiči?**  
*Máš u rodičů zastání?*  
*Rozumíš si s rodiči?*
- (pokud se bude respondent chtít svěřovat:  
*Když máš nějaký problém, na koho se obracíš, komu se s tím svěříš?*  
*Máš pocit, že tě tvoji rodiče podporují, že jsou vždy na tvé straně?)*

### socioekonomické zázemí

- **Kde bydlíš?**  
*Bydlíš na vesnici či ve městě?*  
*Bydlíš v rodinném domě či v paneláku, bytovém domě, ...?*  
**S kým bydlíš?**
- **Kolik je Tvým rodičům?**  
**Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Tvých rodičů?**  
*ZŠ, SŠ, SŠ s maturitou, VŠ – bakalářské, VŠ – magisterské*
- **Máš nějaké sourozence?**  
pokud ANO: *Kolik? Vycházíte spolu dobře?*

### sociální síť (SS)

#### obecné otázky

- **Využíváš SS?**  
pokud ANO: **Které?** + následující otázky  
pokud NE: **Proč?** + věnuji se další části rozhovoru
- **Kdy jsi začal/a SS využívat? (Kolik Ti bylo let?)**  
*Kdy jsi začal/a využívat IG (FB – messenger)?*
- **Jakou SS sis nainstaloval/a jako úplně první?**  
*Z jakého důvodu sis síť nainstaloval/a?*
- **Jakou SS sis nainstaloval/a jako úplně poslední?**

#### hloubkové otázky

- **Co tě vedlo k tomu začít SS využívat?**

- **K čemu SS nejčastěji využíváš? K čemu nejčastěji využíváš IG?**
- **Kolik času na SS denně trávíš? Kdy jsi na SS nejčastěji aktivní?**
- **Můžete ve škole využívat telefony?**
- Pokud NE: **Chybí ti to?**  
Pokud S OMEZENÍM: **Co si o tom myslíš?**  
*Je to OK, nebo by to mělo být jinak, a jak podle tebe?*
- **Jak často kontroluješ notifikace ze SS?**
- **Když jdeš spát, necháváš telefon zapnutý?**

## fyzický kontakt

- **Jakou formou nejčastěji udržuješ kontakt se svými přáteli?**
- **Jak často se vídáš se svými přáteli mimo školu?**  
*Co s přáteli nejčastěji děláte, když se sejdete?*  
*Když se scházíš s kamarády, trávíte spolu čas také na SS? Pokud ano, odhadni kolik (např. většinu času, polovinu, čtvrtinu, chvíli, pár minut...)*

## analytické otázky

- **Vyhovuje Ti více se kamarády vídat osobně, nebo si spíše napsat/zavolat?**
- **Jak ti to připadá – vyjadřuješ se lépe a snadněji přes SS nebo face2face než, když si s kamarády normálně povídáte?**  
*Máš pocit, že jsi na SS více otevřený a upřímný než v bezprostředním (face to face) kontaktu?*
- **Pokud se Ti někdo líbí a chceš s ním navázat kontakt, je pro Tebe jednodušší to udělat přes SS nebo face2face? Co preferuješ?**
- **Když se necítíš dobře, obracíš se na SS a hledáš tam rozptýlení/útěchu anebo se ze SS spíše stahuješ?**
- **Stává se ti, že Ti SS zlepšují / zhoršují náladu?**  
pokud ANO, *jak je to časté a k čemu dochází častěji – zlepšování nebo zhoršování?*
- **Využívají Tví rodiče SS?**  
pokud ANO: *Jaké? Využívají je ke komunikaci s Tebou?*  
pokud SS NĚmají: *Máš pocit, že má tato skutečnost nějaký vliv na Váš vztah?*  
**Bavíte se o SS doma? / s přáteli? / ve škole?**  
pokud ANO: *Co nejčastěji probíráte?*

## sebereflexe

- **Co si v současnosti myslíš o SS? Došlo v Tvém názoru oproti dřívějšímu k nějakým změnám?**  
(tj. bylo to u tebe v minulosti nějak jinak?):  
pokud ANO: *Co vedlo k tomu, že se to změnilo?*
- **Uvedl/a bys mi, jaké výhody a jaké nevýhody pro tebe má komunikace přes SS?**
- **Ovlivňují nějak SS tvoje vztahy s kamarády?**  
pokud ANO: *Jak?*



## **prostor na otázky**

- Napadá Tě něco, co bys chtěl/a ještě dodat/a?

## Příloha 2. Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

### Informace o výzkumu:

Jedná se o výzkum, který je součástí bakalářské práce Kristýny Pěstové na téma Vliv sociálních sítí na potřebu a množství fyzické sociální interakce mladistvých s vrstevníky. Praktická část bude založena napolostrukturovaných rozhovorech s jednotlivci ve věku od 15 do 17 let. Rozhovory potvrzují cca 30 až 40 minut a za účelem následného přepisu a analýzy budou nahrávány. Během rozhovoru může být kdykoliv nahrávání rozhovoru na žádost účastníka výzkumu přerušeno.

Je zcela na účastníkovi rozhovoru, co se rozhodne v průběhu rozhovoru sdělit. Pokud účastník nebude chtít, má plné právo neodpovídat.

V průběhu analýzy bude rozhovor anonymizován – nikde nebude uváděno účastníkové jméno, stejně tak jako jména, která účastník příp. v rozhovoru zmíní. Úryvky z rozhovoru se mohou objevitv závěrečném textu bakalářské práce. I v tomto případě budou úryvky anonymizovány.

### Informace o účastníkovi výzkumu:

Jméno, Příjmení:

Datum narození:

Trvalé bydliště:

Telefon:

E-mail:

### Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsáného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytuji bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Fakulty sociálních věd, IČ: 00216208, se sídlem: Smetanovo nábřeží 995/6 Praha 1, 11001 Staré Město, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;
- c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytuji dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazuji se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností. Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis:

## Příloha 3. Kódovací kniha

tech. název	název kódu	vysvětlení
K1	trávení volného času	způsob, jakým respondent tráví svůj volný čas (tj. čas strávený mimo školu)
K2	vztah s rodiči	charakter vztahu respondenta s jeho rodiči, popř. rodičem
K3A	motivace k instalaci sociálních sítí	důvody respondenta k nainstalování sociálních sítí
K3B	současná motivace	současná motivace respondenta k užívání sociálních sítí
K4	vliv sociálních sítí	vliv, jaký respondent pozoruje, že na něho má užívání sociálních sítí
K5	chování ostatních na sociálních sítích	způsob, jakým respondent reflektuje aktivitu jiných na sociálních sítích
K6	negativa sociálních sítí	negativní dopady, které se podle respondenta pojí s užíváním soc. sítí
K7	pozitiva sociálních sítí	pozitivní dopady, které se podle respondenta pojí s užíváním soc. sítí
K8	komunikační kanály s přáteli	forma, jakou respondent uvádí, že preferuje ke komunikaci s přáteli
K9A	frekvence fyzického kontaktu s přáteli	frekvence, s jakou se respondent fyzicky stýká se svými přáteli
K9B	oblíbené aktivity s přáteli	aktivity, kterých se respondent při fyzickém setkání s přáteli nejčastěji účastní
K10	komunikační preference pro sdělování romantického zájmu	forma, jakou respondent preferuje, aby mu byl sdělován romantický zájem ze strany svého vrstevníka a forma, jakou on sám preferuje ke sdělení romantického zájmu vrstevníkovi
K11	sociální sítě rodičů a komunikace skrz ně	sociální sítě, které mají nainstalované rodiče respondenta a to, jestli je rodiče používají ke komunikaci s respondentem
K12	přístup rodičů k sociálním sítím	názory rodičů na sociální sítě a výchovné přístupy a omezení, které na respondenty uplatňují
K13	čas na sociálních sítích	čas, který respondent uvádí, že tráví na sociálních sítích a jak ho hodnotí
K14	pravidla a přístup školy k používání telefonu	respondentovo vnímání opatření, jaké jeho/její škola provádí ohledně telefonů
K15	změna vnímání sociálních sítí	změna v postoji vůči sociálním sítím, kterou u sebe respondent pozoruje od doby první instalace po teď

